

LYYRA 2020

LYYRA

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävien vuosikirja nro 6 (2020)

PÄÄTOIMITTAJA

Abto Harmo

TAITTO

Juho Kajava

TEKSTIT

*Ville Eerola, Abto Harmo, Juha Hurme, Niko Lempa, Emi Maeda,
Anu Miller, Pasi Pykälistö, Hannu Savolainen ja Svante Thilman*

KUVATOIMITUS

Ville Eerola (oma teksti yhdessä Harmon kanssa), Abto Harmo (kansi, oma teksti, Eerolan teksti yhdessä Eerolan kanssa sekä Maedan teksti yhdessä Maedan kanssa), Juha Hurme (oma teksti), Emi Maeda (oma teksti yhdessä Harmon kanssa) ja Anu Miller (oma teksti).

KANNEN KUVA

Ylioppilastalo ja Kluuvin kaivo 1890-luvulla. Kuvassa näkyvät Robert Stigellin veistokset ovien sivustoilla asetettiin paikoilleen vuonna 1888. Kesimmäisen oven molemmin puolin lisättiin kaksi pääovea vuonna 1886. Kuva: Nils Wasastjerna. 1890-luku. Helsingin kaupunginmuseo.

PAINOS

80 kpl

ISSN

2343-2136 (painettu)

2670-0417 (verkkojulkaisu)

JULKAISIJA

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historian ystävät ry

PAINOPAIKKA

Grano joulukuussa 2020

COPYRIGHT

HYYHY & Tekijät 2020

VERKKOJULKAISU

hyyhy.fi

PÄÄTOIMITTAJALTA

Vuosi 2020 on ollut epäilemättä vuosi, jollaista tuskin kukaan odotti. Se muistettaneen historiassa todennäköisimmin pandemiaksi levinneestä koronavirusepidemiasta. Pandemian vaikutus yhteiskuntaan on ollut kokonaisvaltainen. Helsingin yliopistolla se on johtanut muun muassa etäopetukseen siirtymiseen, kirjaston toiminnan sopeuttamiseen ja ennen kaikkea kampuselämän hiljentymiseen. Ylioppilaskunnalle ja opiskelijajärjestöille tästä on seurannut runsaasti muutoksia toimintaan. Koronaepidemia esti HYYn vuosijuhlien eli Vanhan ylioppilastalon 150-vuotisjuhlien järjestämisen muussa muodossa kuin juhلالähetystenä ja lukemattomien tapahtumien järjestämisen kokonaan. Lyyran toimitustyö perustui täysin etätyöskentelyyn.

Vanhan ja sitä myötä eräällä tavalla ylioppilaskunnan koko kiinteistöomaisuuden juhluvuoden kunniaksi vuosikirjan alkupuolen teema on Ylioppilaskunnan kiinteistöjen taidetta ja taitelijoita. Kirjoituksissa käsitellään Robert Wilhelm Ekmanin Väinämöisen soitto -maalausta (kirjoittanut Anu Miller), Ylioppilastalon arkkitehtien ja julkisivun kuvanveistäjien verkostoja ja uraa Hietaniemen hautausmaan innoittamana (Ahto Harmo) sekä Tove Janssonin taidetta Domus Academicassa (Ville Eerola).

Toinen osio Kaukaa ja läheltä: Opiskelijaelämää ja sen kuvauksia on nimensä mukaisesti vapaampi kokonaisuus, jossa ilmenee myös Lyyran suoma mahdollisuus kirjoittajilleen valita aiheitaan vapaasti. Osio alkaa Turun Akatemian vihkiäisistä (Pasi Pykälistö) ja osiossa tarkastellaan sen jälkeen 1930-luvun fuksikasvatusta naisfuksien näkökulmasta (Emi Maeda) sekä Domus Academican ensimmäisten vuosikymmenten toimintaa (Niko Lempa). Lähempänä omaa aikaamme tarkastelussa on koronaepidemian vaikutukset opiskelijajärjestötoiminnan näkökulmasta (Svante Thilman) ja epidemian suomissa puitteissa järjestetty Menneisyyden jälkiä -liveroolipeli (Juha Hurme) sekä marraskuussa julkaistu Ostrobotnian historiateoksen tekeminen (Hannu Savolainen). Vuosikirjan viimeinen kirjoitus nostaa esiin kaksi ylioppilastalojen arkipäivää käsittelevää kirjallista otosta (Ahto Harmo). Kiitos Lyyrasta kuuluu jälleen kerran kirjoittajille ja taittaja Juho Kajavalle.

Lyyran ja Ostrobotnian historian lisäksi on kuluvana vuonna julkaistu ylioppilaskunnan historiaan liittyen ainakin Jukka Kortin kirjoittama *Valtaan ja vastavirtaan: Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunta 75 vuotta*, Lari Ahokkaan *Aatteita ja osakuntahenkeä – Hämmäläis-Osakunnan historia 1970–2020* sekä Svante Thilmanin *Juristklubben Codex genom åttio decennier*. Vastaavaa vuotta julkaisurintamalla saataneen odottaa pidemmän aikaa. Ensi vuonna on odotettavissa – Lyyran lisäksi – ainakin Suomen ylioppilaskuntien liiton satavuotishistoriateos.

Lopuksi on syytä vielä mainita, että kuluvana vuonna HYYn pitkäaikainen arkistonhoitaja Jari Eerola jäi eläkkeelle. Jarin yli 30-vuotinen työ HYYn arkiston eteen on osaltaan mahdollistanut niin Laura Kolben Ylioppilaskunnan historian osien 5 ja 6 kuin Jukka Kortin *Ylioppilaslehden vuosisadan* kirjoittamisen. Eerola vuorostaan toimitti artikkelipohjaisen Uuden ylioppilastalon historian. Hän yksin tietänee, miten montaa muuta teosta ja tutkimusta työ arkistonhoitajana on edesauttanut. Osallistuipa Jari myös HYYHYn perustavaan kokoukseen. HYYn historian ystävänä osoitan suuren kiitoksen Jarille hänen työstään opiskelijoiden lyhyen muistin parantamiseksi.

SISÄLLYS

YLIOPPILASKUNNAN KIINTEISTÖJEN TAIDETTA JA TAITELIJOITA

ROBERT WILHELM EKMAN JA VANHA YLIOPPILASTALO	1
YLIOPPILASTALO–HIETANIEMI: DALSTRÖM JA HÖIJER SEKÄ SJÖSTRAND, RUNEBERG JA STIGELL ARKKITEHTI- JA TAITEILJA-AMMATTIKUNTIEN MURROSKAUTENA	7
TOVE JANSSONIN TAIDE DOMUS ACADEMICASSA	19

KAUKAA JA LÄHELTÄ: OPISKELIJAELÄMÄÄ JA SEN KUVAUKSIA

TURUN KUNINKAALLISEN AKATEMIAN VIHKIJÄISET 1640	23
FUKSIKASVATUS JA 1930-LUVUN NAISFUKSIT	29
DOMUS ACADEMICA: OPISKELIJAN JA ASIAKKAAN PALVELUKSESSA	37
PERUTTU – MERKINTÖJÄ OPISKELIJOIDEN KORONAKEVÄÄSTÄ	47
YLIOPPILAAT VAHVASTI ESILLÄ SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYKSEN 150-VUOTISJUHLAVUODEN LIVEROOLIPELISSÄ	53
KUINKA POHJALAISTEN PARAS PAIKKA SYNTYI? – TARINA OSTROBOTNIA-TEOKSEN LAATIMISESTA	55
YLIOPPILASTALOISTA SANOTTUA	59

ROBERT WILHELM EKMAN JA VANHA YLIOPIILASTALO

Vanhan ylioppilastalon tunnelman luovat käyttäjien lisäksi rakennuksen historia ja sisään kätkeytyvät taide-esineet. Eräs mielenkiintoisimmista taide-esineistä on muun muassa sen ylioppilaskunnassa ja yliopiston asiantuntijaelimissä herättäneiden voimakkaiden reaktioiden vuoksi taidemaalari Robert Wilhelm Ekmanin (1808–1873, Kuva 1)¹ maalaus *Väinämöisen soitto*², joka on n. 390 x 283 cm:n kokoinen öljyvärimaalaus. Se on myös ensimmäinen varsinainen Kalevala-aiheinen teos Ekmanin tuotannossa.³ Kuinka maalaus lopulta päättyi koristamaan Vanhaa ylioppilastaloa?

Teoksen syntyprosessi oli monipolvinen ja kesti kauan, kuten sen päätyminen Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan omistukseenkin. *Väinämöisen soitto* mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1857, yhdeksän vuotta ennen teoksen valmistumista, Åbo Underrättelser -lehdessä. Siinä vaiheessa maalauksessa nähtiin potentiaalia: ”...lofvar mycket godt”.⁴

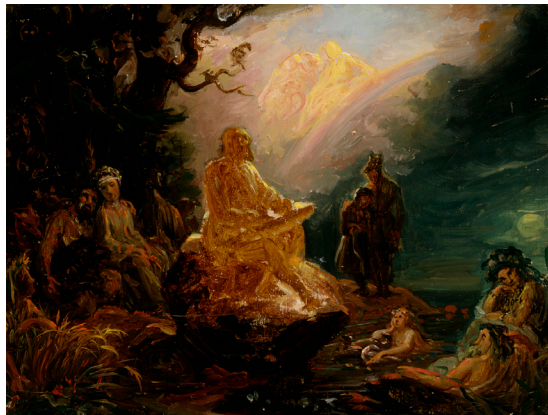
Maalauksesta on säilynyt kolme luonnosta (Kuva 2), jotka ovat erikokoisia öljyvärimaalauksia Ateneumin taidemuseon kokoelmassa, sekä pari tutkielmaa, joista toinen on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) omistuksessa (Kuva 3). Ekman maalasi teosta Pariisissa, jossa oletettavasti syntyikin pienikokoinen *Väinämöisen soitto*. Ylioppilastaloon päätyneen Väinämöisen soiton valmistumista viivyttivät talousvaikeudet, taiteilijan suunnitelmat kuvittaa Kalevala kokonaisuudessaan sekä suhtautumisen

Kuva 1. taidemaalari R. W. Ekman työssään, 1860-luku, Museovirasto.

muuttuminen Ekmanin taidetta vastaan. Ekman maalasi teostaan vuosien 1858/1859–1866 aikana.⁵

Topelius lähestyi Ekmanin pyynnöstä myyntiaikeissa Helsingin yliopiston ylioppilaskuntaa ensimmäisen kerran jo vuonna 1867 pian maalauksen valmistumisen jälkeen ennen kuin Ylioppilastalo oli edes valmistunut. Maalaus sopi suuren kokonsa takia parhaiten julkiseen tilaan. Asia ei edennyt pidemmälle. Seuraavan kerran maalauksen myyminen ylioppilaskunnalle oli esillä vuonna 1870, kun helsinkiläisten teatteriesitysten tähti neiti Ottilia Meurman lahjoitti esiintymis-palkkionsa 250 markkaa (Ekman itse hinnoitteli maalauksensa alun perin 6 000 markan arvoiseksi) ylioppilaskunnalle maalauksen hankkimista varten. Tämäkään ei tuottanut tulosta.⁶

Kuva 2. Robert Vilhelm Ekman, Väinämöisen soitto, luonnos, öljy kankaalle, 23 x 30,5 cm, Kansallisgalleria.

Syksyllä 1873 Ekmanin jo kuoltua *Väinämöisen soiton* ostamista harkittiin uudestaan, kun Topelius pyysi ylioppilaskuntaa joko käyttämään Ottilia Meurmanin lahjoitussumman Ekmanin tauluun tai antamaan sen Ekmanin ottotyttyärelle.⁷ Maalaus hankittiin kuitenkin vasta hanketta kannattaneiden osakuntien omatoimisen toiminnan ansiosta. Ylioppilaskunnan pyytämä tammikuussa 1874 kokoontunut asiantuntija-lautakunta, johon kuuluivat

Ylioppilastalon arkkitehti Hampus Dahlström ja F. Berndtson, Z. Topelius sekä taitelijat C.E. Sjöstrand, A. Liljelund, S. Falkman ja B. Reinhold, suhtautui kielteisesti Topeliusta ja Reinholdia lukuun ottamatta maalauksen hankkimiseen. Kieltäytymisen taustalla olivat maalauksen sijoittamisen vaikeus sen suuren koon takia sekä maalauksen taiteellisen arvon vähäisyys erityisesti Berndtsonin mukaan. Myös ylioppilaskunnan kannaksi muodostui äänestämisen jälkeen sama kuin asiantuntijalautakunnalla, mutta taulu kuitenkin lopulta hankittiin, kun hanketta kannattaneet osakunnat ostivat sen itse järjestämänsä rahankeräyksen avulla.⁸

Kuva 3. SKSK 1996:452 Ekman, R.W. Väinämöisen soitto (luonnos 1858/59). Valokuva: Matti Ruotsalainen 1996.

Väinämöisen soitto sijaitsee tänä päivänä Vanhan ylioppilastalon musiikkisalin päätyseinällä, kuten se on sijainnut rakennuksen historian aikana aikaisemminkin (Kuvat 4 ja 5).⁹ Taulu sijoitettiin aluksi kahden tuolin kannattelemana vasten musiikkisalin päätyseinää, mutta siinä se vaurioitui, joten Hämäläinen, Pohjalainen ja Savokarjalainen osakunta ehdottivat vuonna 1880 toimitusmiestensä kautta ylioppilasvaliokunnalle taulun nostamista seinällä tarpeeksi korkealle. Valiokunta ei kuitenkaan suostunut ehdotukseen. Liian matalan sijaintinsa vuoksi taulu hieman vahingoittui, jolloin Hämäläinen osakunta omavaltaisesti nosti sen paikkaa. 1960-luvulla Ekmanin maalaus sijoitettiin musiikkisalin päätyseinän sijaan salin pitkälle seinälle ja silloinkin liian matalalle.¹⁰

Kuva 4. Vanhan ylioppilastalon musiikkisali. Korokkeella olevan pianon takana R.W. Ekmanin vuonna 1866 maalaama Väinämöisen soitto. Sundström, Eric, 1920, HKM.

Maalauksen sijoittamisen lisäksi sen toteutus ja taiteellinen arvo aiheuttivat erimielisyyksiä. Länsisuomalainen, Uusmaalainen ja Viipurilainen osakunta vastasivat ylioppilasvaliokunnan vuoden 1877 päätökseen sijoittaa Ekmanin teos musiikkisaliin huomauttamalla valiokunnan saamista asiantuntijalausunnoista, joiden mukaan maalaus oli tasoltaan heikko. Valiokunnassa osakuntalaisten kritiikkiä ei kaikkien valiokunnan jäsenten osalta pidetty kuitenkaan edes kuulemisen arvoisena.¹¹ Näin teos sai jäädä Ylioppilastaloon.

Kuva 5. Vanhan ylioppilastalon musiikkisali tänään. Päätyseinällä R.W. Ekmanin vuonna 1866 maalaama Väinämöisen soitto. Miller, Anu, 2020.

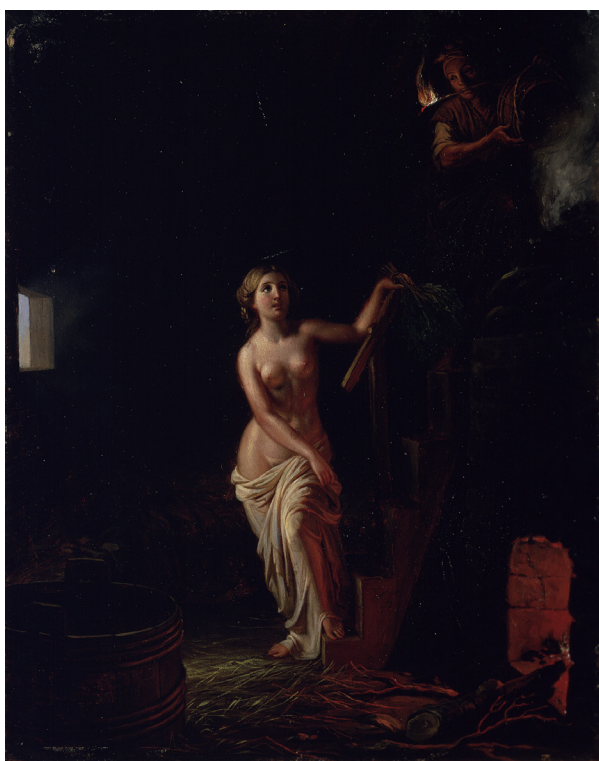
Väinämöisen soiton toteutuksessa kritiikkiä kirvoitti muun muassa Ekmanin kuvaamat alastomat naiset, Wellamon neidot, joita varten estetiikan professori C.G. Estlander väitti Ekmanin tehneen taustatutkimusta pariisilaisissa bordelleissa. Naiskuvausta sittemmin ”siistittiin” ylimääräisillä lumpeilla ja vesiheinällä Ekmanin pyynnöstä ja B. Reinholdin toimesta vuonna 1870 (Kuva 6).¹²

Kuva 6. Yksityiskohta R.W. Ekmanin vuonna 1866 maalaamasta teoksesta Väinämöisen soitto. Miller, Anu, 2020.

Uudessakaupungissa syntynyt Robert Wilhelm Ekman oli Tukholman taideakatemian kasvatti sekä ruotsalaisen *J. G. Sandbergin* ja ranskalaisen Paul Delarochen oppilas. Sandbergin opissa hän keskittyi kansankuvaukseen. Delarochen oppilaana Ekman ei halunnut vaihtaa kiinnostuksen kohdettaan, kansan kuvaamista, opettajansa edustamaan historiamaalaukseen, vaan jatkoi edelleen laatukuvien maalaamista.¹³

Ranskan, Italian ja Saksan vuosien jälkeen Ekman palasi Tukholmaan, jossa hän sai syksyllä 1844 Taideakatemian jäsenyyden eli kuninkaallisen hovi- ja historiamalarin arvon. Sen jälkeen Suomeen asetuttuaan Ekman sai täällä ensin innostuneen vastaanoton, mutta myöhemmin se vaihtui kritiikiksi boheemiudesta ja muun muassa siitä, että hän oli kuvannut alastoman naisen maalauksessaan *Morsiussauna* (Kuva 7).¹⁴

Kuva 7. Robert Wilhelm Ekman, Morsiussauna, ennen 1866, öljyväri puulle, Valokuva: Gösta Serlachiuksen taidesäätö, Mänttä.

LÄHTEET

LEHDISTÖ

Kansalliskirjasto, digitaaliset aineistot,

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/search>

Åbo Underrättelser 1857.

KIRJALLISUUS

Ervamaa, Jukka: *R.W. Ekmanin ja C. E. Sjöstrandin Kalevala-aiheinen taide*. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 1981.

Klinge, Matti: *Ylioppilastalo*. Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kiinteistöjen vaiheita. Helsinki: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1990.

VERKKOLÄHTEET

Reitala, Aimo. ”Ekman, Robert Wilhelm (1808–1873)”. Teoksessa *Kansallisbiografia-verkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1997-. URN:NBN:fi-fe20051410 (viitattu 3.4.2020).

Eteläinen, Suvi-Mari. ”Robert Ekman, Morsiussauna”. *Serlachius museot -verkkosivu*. Mänttä: Serlachius museot 1.6.2013. <https://serlachius.fi/robert-ekman-morsiussauna/> (katsottu 2.8.2020).

VIITTEET

- 1 Reitala 1997.
- 2 Klinge 1990, 114–115.
- 3 Ervamaa 1981, 54, 59.
- 4 ”Åbo”. Åbo Underrättelser 97/1857 11.12.1857, 1.
- 5 Ervamaa 1981, 54–60.
- 6 Ervamaa 1981, 109.
- 7 Ibid.
- 8 Ibid.
- 9 Klinge 1990, 114–115.
- 10 Ibid.
- 11 Klinge 1990, 114.
- 12 Klinge 1990, 116; Ervamaa 1981, 164.
- 13 Reitala 1997.
- 14 Ibid.

YLIOPPILASTALO–HIETANIEMI: DALSTRÖM JA HÖIJER SEKÄ SJÖSTRAND, RONEBERG JA STIGELL ARKKITEHTI- JA TAITEILIIJA- AMMATTIKUNTIEN MURROSKAUTENA

Hietaniemen hautausmaan vanhoista osista löytyy lukuisia paikallisyhteisön huomattavien henkilöiden ja sukujen sekä useiden Suomen historian merkkihenkilöiden hautoja 1800-luvun loppupuolelta. Joukossa on myös arkkitehtien, taitelijoiden ja taidevaikuttajien hautoja. Käsittelen seuraavassa heistä erityisesti henkilöitä, jotka vaikuttivat Ylioppilastalon julkisivun arkkitehtuuriin rakennuttamisvaiheessa sekä rakennuksen kiinteään koristeluun 1800-luvun lopulla. Heitä ovat Ylioppilastalon arkkitehti Axel Hampus Dalström (1829–1882) ja apulaisarkkitehti Theodor Höijer (1843–1910) sekä kuvanveistäjästä juhlasalia koristellut Carl Eneas Sjöstrand (1828–1906) ja rakennuksen julkisivua koristelleet Walter Runeberg (1838–1920) sekä Robert Stigell (1852–1907). Tarkastelen myös heidän hautamuistomerkkejään Hietaniemessä ja esittelen joitain heidän verkostoihinsa kuuluneita, pääasiassa Hietaniemeen haudattuja, henkilöitä, joiden hautamuistomerkit osaltaan ilmentävät arkkitehtien, taitelijoiden ja taidevaikuttajien verkostoja ja asemaa yhteiskunnassa. Ylioppilastalon parissa työskennelleet arkkitehdit ja kuvanveistäjät vaikuttivat aikana, jolloin suomalainen taide- ja arkkitehtikoulutus oli murroksessa.

Kirjoituksessa mainittavien hautapaikkojen osalta on huomion arvoista, että hautausmaan uudelle, vuonna 1864 käyttöön vihitylle, alueelle alettiin vasta 1870-luvun lopulla haudata muitakin kuin vähäosaisia. Erityisesti vanhan puolen nykyisiä kortteleita 1–6 vastaavalle alueelle haudattiin varakkaita ja yhteiskunnallisesti merkittäviä henkilöitä. 1800–1900-luvun vaihteessa kaikkein varakkaimmat helsinkiläiset haudattiin kortteleihin 21–25.¹ Hautapaikat on ilmoitettu muodossa: (kortteli-rivi-hautapaikan numero). Korttelin edellä oleva U tarkoittaa hautausmaan uutta puolta. Muut haudat ovat hautausmaan vanhalla puolella.

AXEL HAMPUS DALSTRÖM JA THEODOR HÖIJER ARKKITEHTIAMMATTIKUNNAN MURROKSESSA

Hautausmaan vanhan puolen pääporttia vastapäätä on Theodor Höijerin suunnittelema siunauskappeli, joka valmistui kaksi vuotta Ylioppilastalon jälkeen eli vuonna 1872.² Höijer oli Dalströmin oppilas ja päätyi vuonna 1870 tämän apulaiseksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen³, joka vielä tuolloin vastasi pitkälti muiden kuin yksityisten rakennushankkeiden suunnittelusta. Koska pitkään jatkuneen ylioppilastalohankkeen suunnittelusta ei päätetty järjestää kilpailua 1860-luvun lopulla, käännyttiin suoraan ylihallituksen arkkitehti Dalströmin puoleen.⁴ Ylioppilastalon valmistumisen aikoihin Dalström nimettiin ylihallituksen ylijohtajaksi, minkä takia hän ei ehtinyt itse valvoa päivittäistä työskentelyä. Ylioppilastalon apulaisarkkitehtina Höijer valvoikin rakentamisen ulkotöitä. Sisätöihin siirryttäessä valvontavastuu oli arkkitehti Axel Loenbomilla (1830–1891).⁵

Höijer lopetti ylihallituksessa vuonna 1872 kyllästyttyään toimessaan kokemaansa yksinkertaisuuteen. Vuosina 1872–1876 Höijerillä olikin yhteinen yksityinen arkkitehtitoimisto opiskelutovereidensa Frans Sjöströmin (1840–1885) ja Theodor Deckerin (1838–1899) sekä hieman vanhemman Loenbomin kanssa. Samaan aikaan hän työskenteli viivoitin- ja käsivarapiirustuksen opettajana Polyteknillisessä koulussa.⁶ Vuonna 1876 yhteisestä toimistosta tuli Sjöströmin yksityinen toimisto, ja Höijerin ja Sjöströmin välit viilenivät. Höijer luopui jopa menestyksekkäästä toimestaan Polyteknisessä koulussa. Hänen uransa jatkui omassa arkkitehtitoimistossa. Sjöström sen sijaan oli 1870-luvun alkupuolelta lähtien Suomen arkkitehtiopetuksen keskeinen hahmo, joka virallisen arkkitehtikoulutuksen vastaavana opettajana kilpaili arvovallasta Dalströmin kanssa.⁷

Ajat olivat muuttumassa: rakennushallinto joutui kasvavissa määrin kilpailemaan julkisista tilauksista yksityisten arkkitehtien kanssa. Kenties merkittävin näytös muutoksesta oli, kun ylihallitus ohitettiin valtiollisen rakennushankkeen kilpailutuksessa, ja Ateneumin suunnittelutyön sai Höijer vuonna 1884⁸. Dalström oli tuolloin kuollut, mutta hän oli vastustanut Ateneum-hanketta jo 1870-luvun puolivälissä. Ylihallitus vitkutteli vuosia vireillä olleen hankkeen kohdalla. Ateneumin kolmatta rakennusohjelmaa tarkastettiin miltei kaksi vuotta ennen kuin vuonna 1881 annettiin päätös, ettei rakennusta toteutettaisi vielä pitkään aikaan.⁹

Ylioppilastalon valmistuessa vuonna 1870 Dalström oli vielä uransa huipulla. Hän pääsi suunnittelutyöllään saattamaan päätökseen monien vaiheiden ja ponnisteluiden jälkeen viimein rakennettavaksi asti päätyneen hankkeen ylioppilaiden omasta talosta. Jo seuraavan vuosikymmenen alkupuolella hänet haudattiin 52-vuotiaana Hietaniemen siunauskappelin lounaispuolelle.

Dalströmin hautakivi (3-6-80) on suureellinen verrattuna Höijerin hautakiveen (9-11-100¹⁰), johon on kaiverrettu arkkitehtien ammattikuntaan viittaavaa symboliikkaa: hammasrattaan kehän sisällä kolmioviivain sekä harppi ja muita viivoitinpiirustukseen käytettyjä välineitä. Dalströmin kolmimetrisen hautakiven yläosaa koristaa ammattikuntasymboliikan sijaan Carl Eneas Sjöstrandin veistämä pronssinen korkokuva Dalströmista (kuva 1). Kiven lohjenneella yläreunalla saatetaan viitata Dalströmin kesken jääneeseen elämään. Kiven alaosaan on kaiverrettu: ”Vänner och kamrater reste världen”. Liisa Lindgrenin mukaan vuonna 1888 paljastetulla riimukiven muotoisella hautakivellä korostettiin Dalströmin ruotsinmielistä kulttuurista identiteettiä.¹¹ Sjöstrandin tuotantoa on niin ikään Frans Sjöströmin muistomerkin korkokuva (15-26-370).¹² Jalustaan on kaiverrettu teksti: ”Vänner, kamrater och elever”. Sjöstrandin taidetta on useilla muillakin haudoilla Hietaniemessä¹³. Sjöström vuorostaan suunnitteli useita hautamuistomerkkejä.¹⁴

Kuva 1: Axel Hampus Dalströmin hautamuistomerkin yläosa. Korkokuva on Carl Eneas Sjöstrandin veistämä. Muistomerkki valmistettiin Henrik Johan Stigellin veistämössä. Kuva: Ahto Harmo 2020.

SJÖSTRAND, RNEBERG JA STIGELL SUOMALAISEN TAITEEN VERKOSTOSSA

Ylioppilastalon taide tunnetaan erityisesti Kalevalan ja antiikin taruston aiheista, vaikka myös merkkihenkilöistä teetetyt rintakuvat ovat olleet näkyvästi esillä. Taloon hankittiinkin irtainta veistotaidetta ainakin Carl Eneas Sjöstrandilta, Walter Runebergiltä ja Johannes Takaselta (1849–1885).¹⁵ Rakennuksen julkisivua koristavat Runebergin friisi *Kleobis ja Biton* (1878) ja Robert Stigellin veistokset *Väinämöinen* ja *Ilmarinen* (1888). Sjöstrand suunnitteli Dalströmin piirustusten perusteella muotit Ylioppilastalon juhlasalin katto- ja seinäkoristeisiin.¹⁶ Julkisista rakennuksista hänen töitään on myös esimerkiksi Helsingin yliopiston aulassa ja Ateneumin julkisivussa. Sjöstrandin *Väinämöisen laulu* -friisiä ehdotettiin sijoitettavaksi muiden paikkojen ohella suunnitteilla olleeseen Ylioppilastaloon. Yliopisto kuitenkin lunasti työn jo vuonna 1866 ja sijoitti sen päärakennuksen vestibyyliin.¹⁷

Kenties tunnetuin Sjöstrandin teoksista on Turun Porthaninpuistossa sijaitseva Henrik Gabriel Porthania esittävä suuri pronssipatsas 1860-luvulta. Tätä

työtä varten 28-vuotias Sjöstrand saapui Suomen vuonna 1856. Porthanin patsas oli ensimmäinen veistotaiteellinen ulkoilmamonumentti Suomessa.¹⁸ Sjöstrand saavutti nopeasti vankan aseman taiteilijana ja asettui vakinaisesti asumaan ja opettamaan Suomeen. Sjöstrandin merkittävin vaikutus suomalaiseen veistotaiteeseen onkin hänen laaja-alainen työnsä seuraavan taiteilijasukupolven opettajana. Hän oli niin Takasen kuin Runebergin opettaja,¹⁹ ja vuosina 1863–1869 Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulun toinen vakituinen opettaja²⁰. Sjöstrand sekä Höijer olivat vuonna 1870 aloittaneen veistokoulun ensimmäisiä opettajia.²¹ Sjöstrand opetti muiden muassa Stigellia ja Malmbergia, josta tuli hänen seuraajansa kuvanveiston opettajana Taideyhdistyksen koulussa vuonna 1902.²² Heidän lisäksi Höijerkin oli nuorena Sjöstrandin opissa. Ystävyys Höijeriin saattoi osaltaan edesauttaa sitä, että Sjöstrandilta tilattiin Ateneumia varten muun muassa talon julkisivun päätykolmio vuonna 1885.²³ Sjöstrandin osallistuminen taideteollisuuskoulutusta varten vuonna 1887 valmistuneen Ateneumin toteuttamiseen ei ole yllättävää ottaen huomioon, miten paljon hän oli ollut mukana seuraavan taitelijapolven kouluttamisessa.

Sjöstrand kuoli Ruotsissa, mutta oli toivonut tulewansa haudatuksi Suomeen²⁴. Vuonna 1911 paljastetun hautamuistomerkin (3-17-216) suunnitteli arkkitehti Birger Brunila (1882–1979) ja sitä koristavan muotokuvareliefi veisti Viktor Malmbergin (1867–1963), joka koristeli edeltäjänsä tavoin runsaasti hautamuistomerkkejä²⁵. Muistomerkkiä varten Suomen Taideyhdistys järjesti keräyksen, jossa Walter Runeberg oli yksi merkittävistä lahjoittajista.²⁶ Hauta on hyvin lähellä Dalströmin hautaa yhdessä hautausmaan arvostetuimmista kortteleista.

Walter Runeberg kuului Suomen kulttuurieliittiin jo syntymästään. 1850-luvun lopulla hän kävi niin Sjöstrandin kuin R.W. Ekmanin (1808–1873) opissa ennen kuin siirtyi Kööpenhaminan taideakatemiaan opiskelemaan syksyllä 1858. Ensimmäisen kuvanveistäjän tilaustyön hän teki vuonna 1862. Eurooppa oli suurimman osan 1800-luvun lopusta Runebergin koti hänen työskennelleessään Roomassa, Pariisissa ja Kööpenhaminassa vuosina 1862–1896. Pariisissa Runebergin perheen asunto oli pohjoismaisten taiteilijoiden kohtaamispaikka.²⁷ Runeberg seurasi aktiivisesti taiteen virtauksia ja otti niistä vaikutteita töihinsä, mistä osoituksena ovat 1870-luvulla valmistuneet antiikista aiheensa ammentaneet veistokset ja friisit. Ylioppilastalon friisi valmistui Roomassa 1874 ja se valettiin Suomessa vuonna 1878 kuvanveistäjä Carl Lenngrenin (1842–1903) (19-18-159) johdolla²⁸. Veistokset *Apollo ja Marsyas* sekä *Psyche ja Jupiterin kotka* Runeberg lahjoitti vuonna 1876 Ylioppilastaloon²⁹. Kyseiset kipsiveistokset ovatkin tietävästi siitä lähtien siirtyneet Ylioppilastalolla aika ajoin huoneesta toiseen. Runebergista tuli 1800-luvun lopun merkittävin suomalainen julkisten veistosten toteuttaja. Tosin hänen kovin kilpailijansa kuoli.

Runebergin julkisista töistä kansainvälisesti tunnetuin lienee paljolti Johannes Takasen luonnoksen mukaan tehty Aleksanteri II:n patsas (1894). Takanen voitti muistopatsaasta järjestetyn kilpailun vuonna 1884, mutta työ osoitettiin hänelle ja toiseksi tullelle Runebergille, jolle toteuttaminen lankesi yksin Takasen kuoltua 35-vuotiaana Roomassa.³⁰ Työn jakaminen Takaselle ja Runebergille oli säätyjen välinen kompromissi.³¹ Takanen ehti toteuttaa vain kolme ulkoilmaan sijoitettua teosta, joista yksi on Hietaniemessä Krookin ja Lindebergin sukuhautaa (2-12-152) koristava *Rukoileva enkeli*. Teos esiteltiin Taideyhdistyksen näyttelyssä vuonna 1884.³² Nykyisin veistos on melko pahoin kärsinyt.

Köyhissä oloissa kasvanut suomenkielinen Takanen oli poikkeus ruotsinkielisten ja pääasiassa ylimmissä yhteiskuntaluokissa varttuneiden taiteilijoiden keskuudessa. Hänen isänsä oli orvoksi jäätyään joutunut elättämään itsensä jopa kerjäämällä ennen muonamieheksi pääsemistä.³³ Huomionarvoista onkin, että nykyisin Nylands Nationin omistaman Carl Gustaf Estlanderin (1834–1910) rintakuva (1884) tilattiin Takaselta, vaikka Estlander tunnettiin svekomaanina.³⁴ Takasen ammattiura ehti kestää kymmenisen vuotta, mutta hän saavutti silti muotokuvaveistäjänä miltei johtavan aseman Suomessa.

Runebergin asema taiteilijana ja yhteiskunnassa näkyy osaltaan siinä, keiden hautoja hän on koristellut Hietaniemessä³⁵. Hän ei ollut taloudellisesti riippuvainen pienemmistä tilaustöistä. Muut kuin omaisten ja taiteen sekä yhteiskunnallisten vaikuttajien hautamuistomerkit, joita Runeberg koristeli, ovat pääasiassa erittäin varakkaiden henkilöiden haudoilla. Sama on havaittavissa myös muilla Suomen hautausmailla³⁶. Runeberg koristeli muun muassa kuvataiteilija Magnus von Wrightin (1805–1868) hautamuistomerkkiä (3-25-342) ja veisti estetiikan professorin, taidehistorioitsija Estlanderin hautapaaden pronssisen rintakuvan (24-1-1). Suuren pronssiveistoksen hän suunnitteli Zachris Topeliuksen (1818–1898) haudalle (21-12-21). Niin von Wright, Estlander kuin Topeliuksen kuuluivat ruotsinkieliseen kulttuurieliittiin.

Von Wrightilla oli taiteilijoista keskeinen osuus Suomen Taideyhdistyksen perustamisessa vuonna 1848. Yhdistyksessä oli jäsenenä pääasiassa muita kuin taiteilijoita, sillä Suomen kuvataiteilijakunta oli tuolloin harvalukuinen. Von Wright kuului yhdistyksen johtokuntaan perustamisesta kuolemaansa asti.³⁷ Hänen hautakiveensä, jonka suunnitteli Dalström ja pystytti Suomen Taideyhdistys,³⁸ on kaiverrettu: ”Finska konstens vänner”. Arvostus ei näy nykyisellään Runebergin marmorireliefin kunnosta. Estlander vuorostaan oli merkittävimpiä yksittäisiä henkilöitä Suomen kuva- ja rakennustaiteen vaikuttajien joukossa. Hän oli monessa mukana, kuten taideteollisen alan koulutuksen alullepanossa, veistokoulun tilojen sekä laajemmin Ateneumin rakennuttamisessa ja julkisivun suunnittelussa.³⁹ Suomen Taideyhdistyksen puheenjohtajana hän toimi vuosina 1878–1896.⁴⁰ Luonnollisesti Ateneum-hanketta ajaneen Taideyhdistyksen piirustuskoulu muutti myös Ateneumiin.⁴¹ Ateneumin rakennuttamisesta Estlander kamppaili näkemyksillään Dalströmin kanssa.⁴²

Estlander oli jo nuorena maisterina aktiivisesti mukana Ylioppilastalokomiteassa 1850-luvun lopulla ja kymmenisen vuotta myöhemmin hän oli yksi viidestä Ylioppilastalon rakennusjohtokunnan jäsenestä. Hän oli tuolloin ainoana johtokunnan jäsenenä suunnittelukilpailun kannalla.⁴³ 1850-luvun lopulla Ylioppilastalo-hanke oli synnyttänyt paljon keskustelua yliopistoyhteisössä leviten sanomalehdistöön. Taideyhdistys noteerasi hankkeen, kun vuonna 1859 ensimmäistä kertaa sen näyttelyssä oli esillä arkkitehtuuria: kaksi arkkitehtuuripiirustusta Ylioppilastalon suunnitelmaksi.⁴⁴ Rakennusjohtokunnalle oli kuitenkin annettu oikeus määrätä tapa, jolla talon piirustukset (viimeinkin) hankittaisiin. Johtokunnassa voittanut näkökanta katsoi, että kilpailu venyttäisi aikataulua ja suunnitelmat saattaisivat tulla kalliimmiksi. Sen lisäksi ei oltu enää toteuttamassa vuoden 1859 haaveita monumentaalirakennuksesta.⁴⁵ On mahdollista, että Ylioppilastalo oli Estlanderille henkilökohtaisesti tärkeämpi hanke kuin muille johtokunnan jäsenille.

Koko hautausmaan kenties näytävän hautaveistos *Valoa kohti* seisoo

enkelin hahmossa Zachris Topeliuksen haudalla korkealla jalustalla. Veistos voitti vuosina 1901–1902 järjestetyn kilpailun hautamuistomerkistä, ja se pystytettiin Suomen Naisyhdistyksen aloitteesta.⁴⁶ Veistoksen aiheeksi on useasti arveltu Topeliuksen satua *Koivu ja tähti*, sillä sen enkelihahmo koskettaa otsarivan tähteä ja haudan ympärillä kasvaa koivuja.⁴⁷ Toisaalta enkelisymboliikka hautausmaan vanhalla puolella ei ole kovin harvinaista, vaan se oli ajalle tyypillistä. Lisäksi Runeberg yhdisteli töissään antiikin ja kristillisen taiteen ikonografiaa. Lindgrenin mukaan rinnastus satuun tyypistääkin hautaenkelin pelkäksi satuhahmoksi.⁴⁸

On yleisesti tunnettua, että siivekkäillä hahmoilla on antiikissa usein kuvattu voiton henkilöitymiä, mutta Lindgren analysoi erittäin ansiokkaasti veistoksen kuvakieltä ja taustoja alkaen Topeliuksen kauan ennen kuolemaansa Runebergille esittämästä kyselystä liittyen ylösnousemuksen enkelin sijoittamisesta vaimonsa haudalle.⁴⁹ Onkin syytä huomioda, että Runeberg tunsi kohteensa: Topelius oli Walterin isän J.L. Runebergin oppilas ja ystävä. Valoa kohti -veistoksen nimi on osuva sen kuvaamalle ylösnousevalle hahmolle, ja oikeuksiinsa se pääsee hieman ennen auringonlaskua, jolloin veistos todella hallitsee ympäristöään ja tähystää valoa kohti. Samaan kuvastoon sopii myös Runebergin oma hautamuistomerkki (U19-8-75), jolla olevan pronssiveistoksen hän teki puolisonsa Lina Elfvingin (avioiduttuaan Runeberg, 1841–1916) kuoltua. Veistoksessa nais- ja mieshahmo nousevat taivaaseen hautaristiltä, jossa on teksti: ”Till lif och odödlighet bjuden

Kuva 2 ja kuva 3: Lina ja Walter Runebergin hautamuistomerkki kuvaa ylösnousemusta. Hietaniemi oli maisemaltaan melko puuton 1800-luvun lopulla. 1900-luvun alkupuolella hautausmaa alkoi vähitellen saada nykyisiä puistomaisia piirteitään. Kuvien välinen aika näkyy hautakiviin kaiverretuista seuraavista sukupolvista ja puuston kasvussa. Kuvat: H.J. Viherjuuri. Teoksesta Helsingin hautausmaat kuvissa, 79. Helsinki: Otava 1940; Ahto Harmo 2020.

Är människan af Gud genom döden” (kuva 2 ja 3). Runebergin suurten hautaveistosten hahmot suuntaavat katseensa ylösnousemuksen kautta kohti taivaallista elämää maallisen elämän päättyessä.

Robert Stigellin sukutausta ei ollut yhtä merkittävä kuin Runebergin, mutta hänen saamansa lähtökohdat kuvanveiston saralla olivat silti aivan erilaiset kuin Takasen. Stigell sai aviottomana lapsena ottoisänsä nimen äitinsä Carolina Hidströmin (1825–1884) mentyä naimisiin. Isäpuoli oli erittäin yritteliäs kivenhakkaajamestari Henrik Johan Stigell (1832–1904), joka piti huolen siitä, että Robert Stigell sai koulutuksen ammattiin – ja sittemmin kuvanveistäjäksi. 15-vuotias poika lähetettiin Pietariin kivenhakkaajaan oppiin vuonna 1867. Vuosina 1872–1876 Stigell opiskeli Roomassa. Rooman vuosina

hän ehti toimia Runebergin ateljeeapulaisena ja pitää yhteistä työhuonetta Takasen kanssa. Runeberg tutustutti Stigellin Rooman pohjoismaiseen taiteilijakuntaan, ja kasvatti-isä toimitti Stigellille hautamuistomerkkeihin saamiaan koristelauustoita perheen tukiessa Robertin elämää myös taloudellisesti neljästi vuodessa.⁵⁰

Lindgrenin mukaan Henrik Johan Stigellin kiviveistämö oli Suomen arvostetuin kiviveistämö 1800-luvun lopulla.⁵¹ Lämpimät työskentelytilat oli vuonna 1875 jopa 50 hengelle, ja 1880-luvulla veistämöä koneistettiin.⁵² Veistämössä Lapinlahdenkadulla lähellä Hietaniemen hautausmaata valmistui muun muassa von Wrightin ja Dalströmin hautamuistomerkit sekä useita Sjöströmin suunnittelemaa hautamuistomerkkejä, joista Frithiof Raan (1840–1872) muistomerkkiin (20-11-69) Robert Stigell veisti marmorisen muotokuvamedaljongin Sjöstrandin mallin mukaisesti.⁵³ Stigellin hautamedaljonki on myös esimerkiksi taidemaalari Emma Gylénin (avioiduttuaan von Schantz, 1835–1874) (1-2-17), kreivitär Marie Musin-Pushkinin (1840–1870) eli kirjailija Marie Linderin (9-4-12) sekä Stockmannin tavaratalon perustaja Georg Franz Stockmannin (1805–1906) vaimon Betty Dorothean (1834–1879 (6-5-68) haudalla.⁵⁴ Käsityöläistausta ja varsinkin taloudellisesti isäpuolen kiviliike tasoittivat Stigellin tietä kuvanveiston huipulle.

Stigellista tuli monipuolinen kuvanveistäjä, jolla oli useita tulonlähteitä. Rakennusten koristelussa Stigellin osaamista hyödynsi esimerkiksi Höijer, jonka suunnitteleman Vakuutusyhtiö Kalevan talon julkisivussa seisovat Stigellin *Atlantit* (1889).⁵⁵ Taidehistorian dosentti Eliel Aspelinin-Haapkyän (1847–1917) (6-16-227b) välityksellä Ylioppilastalon julkisivun *Ilmarinen* ja *Väinämöinen* tilattiin Stigellilta.⁵⁶ Runebergin tavoin Stigell asui 1800-luvun lopulla pitkiä aikoja Pariisissa, jossa hän imi vaikutteita taiteen virtauksista. Pariisissa hän myös saavutti uransa huipun *Haaksirikkoiset*-veistoksella, joka sijoitettiin vuonna 1898 Tähtitorninmäelle.⁵⁷ Stigell jäi sittemmin Emil Wikströmin (1864–1942) (11-7-40a) varjoon, joka peri Runebergin aseman johtavana julkisten veistosten tekijänä.⁵⁸ Stigell jatkoi isäpuolensa kiviliikettä Kampissa.⁵⁹ Hänen myöhempiä muistomerkkitöitensä on esimerkiksi pronssinen korkokuva erityisesti ennen Ylioppilastalon rakentamista ylioppilaiden suosiossa olleen leipuri ja kahvilayrittäjä Fredrik Ekbergin (1825–1891) (1-1-13) haudalla.⁶⁰ Kaiken kaikkiaan Stigellin tuotanto Hietaniemessä on runsasta.⁶¹

Kun Stigell kuoli jo 55-vuotiaana, ylioppilaskunta liputti 3.12.1907 eli kaksi päivää hänen kuolemansa jälkeen⁶². Hautamuistomerkki sukuhaudalla paljastettiin 1.12.1915. Hautaa (7-1-76) koristaa Stigellin oppilaan Viktor Jansson vuonna 1908 tekemä rintakuva (kuva 4).⁶³ Taitelijamuistomerkkien vakiintuneen käytännön mukaista oli, että oppilas muistaa opettajaansa ja seuraaja edeltäjiään.⁶⁴ Muistomerkkiin on kaiverrettu: ”Konstnärer och konstens vänner reste vården”. Robert Stigellin vanhempien muistomerkki on taitelijan muistomerkkin takana. Muistomerkkin jyrkällä jalustalla on marmorinen risti kivenhakkaajamestarin sukuhaudalle sopivasti. Jansson ikuisti Stigellin pronssiseen rintakuvaan hymyilevänä, mikä on harvinaista Hietaniemen hautamuistomerkkeille. Vielä 1960-luvulla hautaveistosta on pidetty jopa hätkähdyttävänä⁶⁵. Elämäniloa ja kenties leikkimielisyyttäkin huokuu myös Janssonin veistämä pallon päällä tasapainoileva poika, josta tunnistaa Janssonin oman haudan (15-10-6). Nykyisin hauta tunnetaan parhaiten Viktor Janssonin tyttären, taiteilija Tove Janssonin (1914–2001) viimeisenä leposijana.

KOULUTUS SUOMALAISEN KUVANVEISTON

JA RAKENNUSTAITEEN TUKENA

1800-luvun puolivälissä suomalainen taiteilija- ja arkkitehtikunta oli vähäinen. Ylioppilastalo valmistui suomalaisen arkkitehtuurin ja kuvanveiston murroksen aikoihin. Theodor Höijer oli aloittamassa uraansa, kun hänen opettajansa Axel Hampus Dalström oli uransa huipulla. Yksityisten arkkitehtitoimistojen voimakas esiinmarssi alkoi 1870-luvun kuluessa ja toimiala monipuolistui. Ylioppilastalon parissa työskennelleiden arkkitehtien ja taiteilijoiden verkostot kattoivat laajalti suomalaisen taiteen kentän, jota tukemaan oli perustettu Suomen Taideyhdistys sekä 1800-luvun jälkipuoliskolla myös muita taiteita ja taiteilijoita tukevia yhdistyksiä. Vähäinen, mutta hiljalleen kasvava, taiteilijakunta tarvitsi yhteiskunnallisen eliitin tukea.

Erityisesti julkinen taide oli osaltaan kansallisen identiteetin rakentamista. Henrik Garbriel Porthanin patsaan veistänyt Carl Eneas Sjöstrand oli Ylioppilastalon valmistuessa suomalaisen kuvanveiston auktoriteetti, joka opetti alkuun monia seuraavan sukupolven kuvanveistäjistä. Vähitellen jotkin oppilaista ohittivat hänet arvostuksessa. Lahjakkaita taitelijanalkuja nousi myös yhteiskunnan ylinten kerrosten ulkopuolelta. Samaan aikaan, kun suomalaista opetusta kehitettiin ja laajennettiin 1800-luvun lopulla, lupaavimpien kuvanveistäjien oli välttämätöntä jatkaa opintojaan Suomen ulkopuolelta. Heistä Walter Runeberg löi itsensä läpi 1870-luvulla, mutta hänen todellinen nousunsa suuruuteen tapahtui 1880-luvulla. Vuonna 1888 Ylioppilastalon pääjulkisivu sai nykyisen asunsa Robert Stigellin veistosten valmistuttua. Runeberginkin opissa ulkomailla olleen Stigellin ura huipentui 1890-luvulla. Yhteiskunnallisesti merkittävät rakennukset, kuten Ylioppilastalo, olivat niin ikään osa samaa kansallista identiteettiprojektia, vaikka onkin yleisesti tiedossa, etteivät kaikki säädyt, kieliryhmät ja poliittiset ryhmittymät ajaneet yhtenäistä suomalaisuushanketta. Tietoista oli sen sijaan taiteilijoiden ja arkkitehtien ammatillisten koulutusmahdollisuuksien parantaminen ja lisääminen. Samalla taiteilijoiden arvostusta haluttiin kohottaa. Suomalaisen arkkitehti- ja taitelijakunnan kasvu 1800-luvun lopulla onkin osa suomalaisen koulutuksen historiaa.

Hautapaikat on ilmoitettu Helsingin seurakuntien Hautahaku.fi-verkkosivuston mukaisesti. Hautahaku.fi:ssä voi haudatun nimen perusteella katsoa hautojen sijainnin Hietanimen kartalta. Palvelussa on myös muut Helsingin seurakuntayhtymän hautausmaat.

Kuva 4: Robert Stigellin rintakuvaveistos on hänen oppilaansa Viktor Janssonin tekemä ilmeikäs teos. Ikuista hymyä veistoksen kasvoilla on pidetty jopa hätkähdyttävänä. Stigellin muotokuvan katse suuntautuu alueelle, jolla on useita hänen hautamuistomerkkitöitään. Kuva: Ahto Harmo 2020.

KIRJALLISUUS

Flander, Brita. ”Carl Gustaf Estlander ja taideteollisuusalan koulutus. Ateneumin julkisivu. Ateneumin leimat.”. Teoksessa *Ateneum 100*, toimittanut Marjatta Levanto, 1–4. Helsinki: Suomen taideakatemia, Kuvataideakatemia, Taideteollinen korkeakoulu, Taideteollisuusmuseo, 1987.

Hätönen, Helena. ”Magnus von Wright”. Teoksessa *Lähteillä*-verkkojulkaisu. Helsinki: Kansallisgalleria, Arkistokokoelmat 2012a. <http://www.lahteilla.fi/fi/person/magnus-von-wright> (viitattu 13.11.2020).

Hätönen, Helena. ”Suomen Taideyhdistyksen perustaminen”. Teoksessa *Lähteillä*-verkkojulkaisu. Helsinki: Kansallisgalleria, Arkistokokoelmat 2012b. <http://www.lahteilla.fi/fi/page/suomen-taideyhdistys-suomen-taideyhdistyksen-perustaminen> (viitattu 13.11.2020).

Hätönen, Helena. ”Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu Helsingissä”. Teoksessa *Lähteillä*-verkkojulkaisu. Helsinki: Kansallisgalleria, Arkistokokoelmat 2012c. <http://www.lahteilla.fi/fi/page/suomen-taideyhdistys-suomen-taideyhdistyksen-piirustuskoulu-helsingiss%C3%A4> (viitattu 13.11.2020).

Klinge, Matti. *Ylioppilaskunnan historia 3, 1872–1917: K.P.T.:stä jääkäreihin*. Helsinki: HYY 1978, 2. p.

Klinge, Matti. *Ylioppilastalo: Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kiinteistöjen vaihteita*. Helsinki: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1970.

Leppänen, Lauri; Savikurki, Viljo; Tukiainen, Aimo; Wilhelms, Carl; Tolvanen, Jouko. *Suomen kuvanveistotaidet*. Helsinki: Suomen Kuvanveistäjäliitto 1954.

Lindfors, Anna. ”Carl Gustaf Estlander”. Teoksessa *Lähteillä-verkkojulkaisu*. Helsinki: Kansallisgalleria, Arkistokokoelmat 2012. <http://www.lahteilla.fi/fi/person/carl-gustaf-estlander> (viitattu 13.11.2020).

Lindgren, Liisa. *Memoria: Hautakuvanveisto ja muistojen kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2009.

Lindgren, Liisa. *Monumentum: Muistomerkkien aatteita ja aikaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2000.

Lindgren, Liisa. ”Runeberg, Walter”. Teoksessa *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997a–. URN:NBN:fi-fe20051410 (viitattu 14.11.2020).

Lindgren, Liisa. ”Stigell, Robert”. Teoksessa *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997b–. URN:NBN:fi-fe20051410 (viitattu 21.11.2020).

Paloposki, Hanna-Leena. ”Suomen Taideyhdistyksen jäsenistö ja varhainen taideyleisö”. Teoksessa *Lähteillä-verkkojulkaisu*. Helsinki: Kansallisgalleria, Arkistokokoelmat 2012. <http://www.lahteilla.fi/fi/page/suomen-taideyhdistys-suomen-taideyhdistyksen-j%C3%A4senist%C3%B6-ja-varhainen-taideyleis%C3%B6> (viitattu 13.11.2020).

Pehkonen, Marja. ”Epitafium unohdetuille vainajille”. *Helsingin kaupunginmuseon vuosikirja Narinkka* 1988, 7–72. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo 1988.

Räsänen, Liisa. ”Veistokoulusta taideteolliseksi korkeakouluksi”. Teoksessa *Ateneum 100*, toimittanut Marjatta Levanto, 1–8. Helsinki: Suomen taideakatemia, Kuvataideakatemia, Taideteollinen korkeakoulu, Taideteollisuusmuseo, 1987.

Räsänen, Marjatta. ”Takanen, Johannes”. Teoksessa *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–. URN:NBN:fi-fe20051410 (viitattu 14.11.2020).

Seppovaara, Juhani. *Elävä hiljaisuus Hietaniemen hautausmailla*. Helsinki: Otava 2002.

Suomi, Vilho; Taka, Osmo (kuvat). *Tiet kaikki yhtyy täällä: Historiaa Helsingin Vanhalla hautausmaalla*. Helsinki: Tammi 1966.

Viljo, Eeva Maija. ”Dalström, Hampus”. Teoksessa *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997a–. URN:NBN:fi-fe20051410 (viitattu 2.8.2020).

Viljo, Eeva Maija. ”Höijer, Theodor”. Teoksessa *Kansallisbiografia-*verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997b–. URN:NBN:fi-fe20051410 (viitattu 2.8.2020).

Viljo, Eeva Maija. ”Sjöström, Frans”. Teoksessa *Kansallisbiografia-*verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997c–. URN:NBN:fi-fe20051410 (viitattu 13.11.2020) .

Viro, Voitto. *Vanha hautausmaa: Helsingin Hietaniemen hautausmaan opas*. Helsinki: Otava 1993, 2. uudistettu painos.

Winterhalter, Kati; Merenmies, Eija; Tainio, Kersti; Bonsdorff, Mikko. *Helsingin yliopiston Päärakennuksen rakennushistoriaselvitys 2017*. Helsinki: Helsingin yliopiston rahastot; Helsingin yliopiston Tila- ja kiinteistökeskus 2017.

VIITTEET

- 1 Pehkonen 1988, 12–13, 18.
- 2 Pehkonen 1988, 16.
- 3 Viljo 1997b–.
- 4 Klinge 1970, 70.
- 5 Klinge 1970, 82, 84.
- 6 Viljo 1997b–.
- 7 Viljo 1997bc–.
- 8 Viljo 1997ab–.
- 9 Räsänen 1987, 4.
- 10 Höijerin hauta katsoo suunnilleen kohti kappelin takaseinän eteläisintä ikkunaa.
- 11 Lindgren 2009, 110.
- 12 Lindgren, 27; Viro 1993, 82.
- 13 Katso Viro 1993, 249. Luettelo ei välttämättä ole täydellinen.
- 14 Lindgren 2009, 27, 110.
- 15 Ks. 1800-luvun lopun taidehankinnoista tarkemmin Klinge 1970, 131–135.
- 16 Klinge 1970, 84.
- 17 Winterhalter et al 2017, 57.
- 18 Leppänen et al 1954, 6–7.
- 19 Leppänen et al 1954, 7.
- 20 Hätönen 2012c.
- 21 Räsänen 1987, 2.
- 22 Lindgren 2009, 60, 92; Viljo 1997c–.
- 23 Flander 1987, 3.
- 24 Lindgren 2009, 58; Suomi 1966, 54.
- 25 Ks. luettelo Malmbergin tuotannosta Hietaniemessä Viro 1993, 248. Luettelon ei välttämättä ole täydellinen.
- 26 Lindgren 2009, 60–61.
- 27 Lindgren 1997a–.
- 28 Klinge 1970, 109.
- 29 Klinge 1970, 134.
- 30 Lindgren 1997a–; Räsänen 1997–.
- 31 Lindgren 2000, 21.
- 32 Lindgren 2009, 178–182.
- 33 Räsänen 1997–.
- 34 Räsänen 1997–.
- 35 Ks. myös luettelo Runebergin tuotannosta Hietaniemessä Viro 1993, 249. Luettelo ei välttämättä ole täydellinen.
- 36 Lindgren 2009, 161–169.
- 37 Hätönen 2012a–b; Paloposki 2012; Suomi 1966, 66.
- 38 Lindgren 2009, 52–53.

- 39 Flander 1987, 2–3; Lindgren 2009, 93; Räisänen 1987, 2.
40 Lindfors 2012.
41 Hätönen 2012c.
42 Räisänen 1987, 4.
43 Klinge 1970, 51, 70.
44 Klinge 1970, 63
45 Klinge 1970, 70.
46 Lindgren 2009, 171–172; Seppovaara 2002, 61.
47 Seppovaara 2002, 61–62; Suomi 1966, 152; Viro 1993, 97.
48 Lindgren 2009, 172–173.
49 Ks. Lindgren 2009, 169–174.
50 Lindgren 2009, 88, 91, 93, 96–97.
51 Lindgren 2009, 89.
52 Lindgren 2009, 108–109.
53 Lindgren 2009, 53, 94–95, 110.
54 Lindgren 2009, 99, 101; Viro 1993, 37, 53, 63–64.
55 Lindgren 1997b–.
56 Klinge 1970, 109–110.
57 Lindgren 2000, 156, 162–164.
58 Lindgren 2000, 165.
59 Lindgren 1997b–.
60 Suomi 1966, 8; Viro 1993, 37.
61 Ks. luettelo Stigellin tuotannosta Hietaniemessä Viro 1993, 250.
Luettelo ei välttämättä ole täydellinen.
62 Klinge 1978, 344.
63 Lindgren 2009, 86–87; Viro 1993, 61.
64 Lindgren 2009, 64.
65 Suomi 1966, 106.

TOVE JANSSONIN TAIDE DOMUS ACADEMICASSA

Kuten taidehistorioitsija Erik Kruskopf on todennut, monen taiteilijan kohdalla tie julkisuuteen on edellyttänyt näyttelyiden ja yksittäisten teosten myynnin lisäksi julkisten tilojen koristelua, ja näin on myös taiteilija Tove Janssonin (1914–2001) laita. Jansson teki huomattavan paljon julkista taidetta sinä aikana, joka kattoi suurin piirtein ajan 1940-luvun puolivälistä 1950-luvun puoliväliin ja joka oli hänen elämänsä eräs kiihkeimmistä luomiskausistaan.¹ Tänä aikana Jansson etabloi itseään nuorena ja varttuvana taiteilijana, minkä lisäksi kasvava, kehittyvä ja jälleenrakentava yhteiskunta loi uusia mahdollisuuksia ja kysyntää julkiselle taiteelle. Suomi sai vuonna 1952 maksettua viimeisen erän sotakorvauksista ja samana vuonna maan kansainvälistyminen saavutti erään kulminaatiopisteen olympialaisten myötä. Kaupunkikuvaa siistittiin ja arvorakennuksia kunnostettiin.² Toisen maailmansodan jälkeen vahvistui myös ajatus arjen paikkoja ja julkisia tiloja hallitsevista taideteoksista, ja taiteen ja arkkitehtuurin yhteistyöstä muodostuikin yksi 1950-luvun keskeisistä teemoista.³

Jansson oli muuttanut jatkosodan päättymisen aikaan syksyllä 1944 Ullanlinnassa sijainneeseen torniateljeeseen, jossa hän asui ja työskenteli loppuelämänsä ajan. Hänen toimeentulonsa koostui 1940- ja 1950-luvuilla sekalaisista lähteistä, pääasiassa erilaisten kuvitusten ohella julkisista monumentaalimalauksista – vaikka ensimmäiset Muumi-kirjat oli julkaistu jo 1940-luvulla, ne olivat vasta aloittamassa maailmanvalloitustaan. Toisaalta Jansson lunasti ateljeen itselleen 1950-luvun alussa, mitä varten hän otti 1 200 000 markan lainan kymmenen vuoden maksuajalla.

Näin Janssonilla oli kipeä tarve saada tilaustöitä – ja niitä hän myös teki. Vaativimpina ja kuuluisimpina töinä voitaneen pitää Helsingin kaupungintalon ravintolan kahta suurta freskoa, jotka Janssonilta tilattiin vuonna 1947.⁴ Etenkin 1950-luvun alku oli työntäyteistä, ja jo edellisen vuosikymmenen lopussa hän oli tehnyt maalauksen Kotkassa yksityiseen lastentarhaan. Tuolloin Jansson kirjoittikin saaneensa enemmän rahaa ja arvostusta kuin koskaan aiemmin ja sanoi olevansa siitä rajattoman kiitollinen. 1950-luvun alussa valmistuivat Kotkan ammattikoulun ja Haminan Seurahuoneen seinämaalaukset, ja vuonna 1954 valmistui teos Pohjoismaiden Yhdyspankin Helsingin-konttorin henkilökunnan ruokasaliin.⁵

Tähän aikaan kuuluvat myös Domus Academicaan tehdyt seinämaalaukset, jotka Janssonilta tilattiin, kun Domus Academican kolmatta taloa rakennettiin vuonna 1953.⁶ Ylioppilaskunnan rakennuttaman Domus Academican ylioppilaskylän avaaminen ja ensimmäisen talon asuttaminen kesällä 1947 olivat merkinneet huomattavaa parannusta ylioppilaiden asuntotilanteesta.⁷ Ylioppilaskunta oli ennen toista maailmansotaa käsitetty lähinnä aatteelliseksi järjestöksi, jolla ei katsottu olevan juuri sosiaalis-taloudellisia tehtäviä,⁸ mutta sodan jälkeen tilanne pakostakin muuttui. Kuten Laura Kolbe on kirjoittanut, asutuspula oli keskeisin tuolloin herännyt sosiaalinen kysymys, joka vaivasi ylioppilaspolvea käytännössä kaikissa sotaan osallistuneissa maissa.⁹ Vain harvalla oli oma ylioppilasboksi, ja jonkin verran ylioppilaita joutui asumaan esimerkiksi Lauttasaarella olleessa parakkikylässä, joka oli vapautunut armeijalta.¹⁰

Seinämaalausten pääosa sijaitsee Domus Academican C-talossa. Tiedetään, että taiteessaan Jansson oli melko ehdoton taidetta taiteen vuoksi -ajattelija, joka kutsutikin itseään ”snobiksi”.¹¹ Toisaalta hänelle oli jäänyt mieleen Tukholman taideteollisen koulun opetuksesta kaikkein elävimmän koristemaalaus, joka viehätti häntä, sillä se tarjosi hänen mielikuvitukselleen suurimman vapauden.¹² Tällainen vapaa koristeellisuus ilmenee myös Domus Academican maalauksissa, joiden Kruskopf toteaa olevan toteutettu tyylikkäästi ja varmalla siveltimellä.¹³

Leppäsuonkadun puolen aulassa oleva fresko esittää jumalatarta, joka sammuttaa pöydän ääreen väsähtäneen ylioppilaan kynttilän. Teemalla näyttää olleen Janssonille myös laajempaa kantavuutta. Muutamaa vuotta aikaisemmin Jansson oli saanut Karjaalla tehtäväkseen Kilan silloisen ruotsalaisen kansakoulun, sittemmin suomenkielisen yläasteen koristeelut, jossa hän myös kuvasi nukahtanutta koululaista.¹⁴ Kruskopfin mukaan Jansson itse kuvaili kansakoulun maalausta: ”Joukko lapsia puuhailee erilaisissa askareissa ja muuan poika on nukahtanut kirjan ääreen. ’Liekö hän nukahtanut lukiessaan läksyjä? Jokainen saa nukahtaa semmoisen ääreen, josta ei pidä!’”¹⁵

C-talossa portaikossa on kolme seinämaalausta lisää. Ensimmäisen kerroksen maalaus esittää kahta 1800-luvun miesylioppilasta. He katsovat koiraa taluttavan naisen perään. Neljännen kerroksen hissitasanteen maalauksessa etualalla oleva naisylioppilas pitelee kirjaa käsissään. Ylioppilaan yllä kaksi enkeliä pitelee seppelettä. Kaksi miesylioppilasta katselee taka-alalla. Viidennen kerroksen hissitasanteen teoksessa seitsemän enkeliä kuljettaa vanhaa valkopartaista miestä, mahdollisesti professoria. Taustalla näkyy kolme miesylioppilasta katsomassa ja pilvien päällä erottuu temppeleitä. Lisäksi seinämaalauksia on nykyisin HOAS:n omistamassa A-talossa. Todettakoon, että C-talon neljännen ja viidennen kerroksen maalauksia, samoin kuin edellä

mainittua maalausta nukkuvasta ylioppilaasta, on hyödynnetty Laura Kolben Sivistyneistön rooli -teoksen takakannen kuvituksessa.

B-talon hissien kehyksessä on useampi lasimaalaus, joiden aiheina ovat muun muassa valkoisista, sinisistä ja punaisesta kukasta koottu seppelenuhalla yhdistetty kimppu. Kimpun keskellä on suurehko päivänkakkara, jonka terälehtien suojassa istuu musta muumi – ensimmäiset muumisarjakuvansa hän oli piirtänyt miehensä Atos Wirtasen päätoimittamaan Ny Tidiin vuonna 1947.¹⁶ Janssonille ei myöskään ollut tavatonta sijoittaa muumeja koristelutöidensä lomaan.

Yksityiskohta Tove Janssonin seinämaalauksesta Domuksen C-talossa. Kuva: Ahto Harmo 2020.

KIRJALLISUUS

Karjalainen, Tuula. *Tee työtä ja rakasta*. Helsinki: Tammi 2013.

Klinge, Matti. *Ylioppilaskunnan historia 4, 1918–1960: Itsenäisen Suomen ylioppilaat*. Helsinki: WSOY 1968.

Kolbe, Laura. *Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan historia 5, 1944–1959: Sivistyneistön rooli*. Helsinki: Otava 1993.

Kruskopf, Erik. *Tove Jansson. Kuvataiteilija*. Helsinki: WSOY 1992.

VIITTEET

- 1 Kruskopf 1992, 265.
- 2 Karjalainen 2013, 169.
- 3 Karjalainen 2013, 182.
- 4 Ks. Karjalainen 2013, 111–116.
- 5 Karjalainen 2013, 183–184.
- 6 Kruskopf 1992, 273.
- 7 Kolbe 1993, 223–224.
- 8 Klinge 1968, 165.
- 9 Kolbe 1993, 221.
- 10 Kolbe 1993, 221–222.
- 11 Karjalainen 2013, 121–123.
- 12 Kruskopf 1992, 267.
- 13 Kruskopf 1992, 273.
- 14 Kruskopf 1992, 286.
- 15 Kruskopf 1992, 288.
- 16 Karjalainen 2013, 94.

TURUN KUNINKAALLISEN AKATEMIAN VIHKIJÄISET 1640

Suomen ensimmäinen yliopisto aloitti toimintansa 15.7.1640, osana Ruotsin valtakunnan laajempaa koulutus uudistusta. Kustaa Vaasan reformaation nimissä suorittama kirkon ja siinä samalla myös Uppsalan yliopiston omaisuuden siirtäminen kruunun nimiin oli romahduttanut pohjan korkeammalta koulutukselta Ruotsissa.¹ Uuden protestanttisen ajan kirkonmiehet, tuomarit ja virkamiehet hakivat oppinsa protestanttisesta Saksasta ja Alankomaista.² 1500-luvun lopulla Vaasa-suvun sisäisten valtataisteluiden tiimellyksessä Kaarle IX uudelleen perusti Uppsalan yliopiston vankasti puhdasoppisena protestanttisuuden nimiin vannovana laitoksena, jonka tehtävä oli kouluttaa oikeaoppisia ja uudelle hallitsijalle uskollisia pappeja ja virkamiehiä. Rahoitusongelma korjattiin läänittämällä joukko kruununtiloja ja entisiä katolisen kirkon maatiloja yliopiston ylläpitoon prebenda-tiloiksi.³ Uudistettu Uppsalan yliopisto aloitti toimintansa 1595 ja keskiajan yliopistoista poiketen uusi yliopisto oli tiukasti kruunun valvonnassa ja hallinnassa, kuten koko uusi valtionkirkkokin. Kaarle IX:n seuraaja Kustaa II Aadolf perusti vuonna 1632 uuden yliopiston valloitetun Liivinmaan vanhaan piispankaupunkiin Tarttoon, pyrkimyksenä kouluttaa Ruotsin vallalle myönteisiä pappeja ja virkamiehiä Liivinmaan ja Vironmaan tarpeisiin.⁴ Kuninkaan saatua surmansa Lützenissa 1632, valloittajana oli 6-vuotias tytär Kristiina, joten valtakunnan hallinto siirtyi Axel Oxenstiernan johtaman holhojahallituksen käsiin.

Holhoojahallituksen valtaneuvostoon kuului muuan kreivi Pehr Brahe, joka sai vuosiksi 1637–1640 ja 1648–1654 Suomen kenraalikuvernöörin tehtävän hoitaaksensa ja hän ajoi kruunun uudistuspolitiikkaa Suomessa. Jo vuonna 1623 oli Turkuun perustettu uusi hovioikeus, jotta Tukholmassa sijaitsevan Svean hovioikeuden juttusumaa saataisiin purettua ja jotta suomalaisilla alamaisilla olisi helpompi tuoda käräjäjuttujansa hovioikeuteen ja toisaalta hovioikeus pystyisi paremmin valvomaan lainkäyttöä Suomessa. Hovioikeuden perustaminen nosti esiin tarpeen osaaville tuomareille, siinä missä piispojen ajama kirkon uudistaminen puhdasoppisuuden mukaiseksi vaati osaavampaa papistoa.⁵ Pappien ja virkamiesten kouluttamista varten kreivi Pehr Brahe nosti kolmannen yliopiston perustamisen esille holhoojahallituksessa, missä projektissa tärkeitä puolestapuhujia olivat myös Turun piispa, Turun hovioikeuden presidentti sekä Turun läänin maaherra.⁶ Kansleri Oxenstierna oli jo 1636 esittänyt valtaneuvostolle Tarton yliopiston siirtämistä Turkuun keskeisemmälle sijainnille valtakunnassa.⁷ Tuore kenraalikuvernööri Brahe lähti ajamaan aivan uuden yliopiston perustamista Turkuun. Oman yliopiston saamisella Turkuun haluttiin myös saada koulutettuja kruunun alamaisia jäämään tähän valtakunnan osaan, eikä lähtemään opintojensa perässä kauemmaksi Ruotsiin tai peräti ulkomaille ja jäämään sille tielleen. Uusi akatemia nähtiinkin siis ratkaisuna Suomea vaivaavaan osaaapapulaan.⁸

Helsingin yliopiston juhlapuheissa useasti on hehkutettu, miten yliopistomme perustaja oli teini-ikäinen tyttö. Tavallaan totta tuokin, mutta käytännössä Kristiina ei ollut Turun Kuninkaallisen Akatemian perustamisen aikaan vielä itsenäinen ja täysivaltainen hallitsija, vaan hän vain allekirjoitti holhoojahallituksen hyväksymän perustamiskirjeen uudelle yliopistolle 26.3.1640. Perustamiskirjassa tehtiin selväksi, että uusi yliopisto tuli noudattamaan Uppsalan yliopiston mallia ja privilegioita⁹, jotka Uppsala puolestaan oli saanut aikoinaan paavin bullalla vuonna 1477 Bolognan ja Pariisin yliopistojen mallin mukaan¹⁰. Näiden vanhempien emoyliopistojen mallin mukaisesti myös Turun akatemiasta tuli nelitiedekuntainen, joista filosofinen toimi alkeistiedekuntana, jossa kaikki aloittivat opintonsa ja josta siirryttiin johonkin kolmesta professionaalisesta ylemmästä tiedekunnasta, lääketieteelliseen, oikeustieteelliseen tai korkeimpaan, teologiseen. Samoin uuden yliopiston perinteet, symbolit ja rituaalit tuotiin Uppsalan ja Tarton kautta vanhemmista yliopistoista, joista etenkin Saksan alueen vaikutus oli suuri.

Ennen kuin itse juhlavaa ja kaikin puolin uuden yliopiston arvovaltaa ja asemaa korostavaa vihkiäisjuhlaa saatettiin viettää, oli suoritettava joukko valmisteluja Turussa ja muualla Suomessa. Niinpä aikaa ennätti kulua neljä kuukautta ennen kuin kaikki oli valmista yliopiston vihkiäisiin. Uudelle akatemialle tarvittiin toimitilat, joiksi otettiin vanhan katedraalikoulun ja kimnaasin rakennukset Turun tuomiokirkon muurissa.¹¹ 1700-luvun lopulle saakka Turun tuomiokirkkoa ympäröi keskiajalta periytyvä muuri, johon oli rakennettu joukko erilaisia alun perin kirkon käytössä olleita rakennuksia. Uusi akatemiatalo piti kunnostaa ja kalustaa asianmukaisilla varusteilla, sekä aloittaa akatemian kirjaston kokoaminen. Akatemian kvestorin tehtävänä oli kartoittaa sopivia prebenda-tiloja Varsinais-Suomesta, Uudeltamaalta, Satakunnasta ja Hämeestä.¹² Näiden tilojen tuotoilla tuli kustantaa akatemian, professorien ja osittain ylioppilaiden menot ja eläminen. Uuden akatemian ensimmäiset professorit tuli rekrytoida. Heistä osa oli entisiä katedraalikoulun opettajia, jotka tulivat nyt korotetuiksi akatemian oppituolien haltijoiksi. Kreivi Brahe myös rekrytoi uuteen akatemiaansa Uppsalasta ja muualta Ruotsin puolelta oppineita miehiä. Yliopiston rehtoriksi kaavailtiin aluksi

Turun hovioikeuden presidentin Jöns Kurckin poikaa Knut Kurckia, mutta tämä kieltäytyi kohteliaasti kunniasta hänen asioidensa pitäessä hänet kiinni Ruotsin puolella.¹³

Uunituoreen konsistorin eli professoreista muodostuvan yliopiston johtokunnan ja kreivi Brahen kesken syntyi jo alussa kitkaa deposiittorin eli eräänlaisen fuksiohjaajan valinnasta. Deposiittori johti depositiota eli akatemian initiaatiomenoja ylioppilaiksi pyrkiville filosofisen tiedekunnan dekaanin valvonnassa (depositio = lat. pois asettaa). Rituaalissa eläimiksi puettujen beaanien (ransk. bearn = karhu) ja fuksien (saks. fuchs=kettu) tyhmyys ja osaamattomuus osoitettiin kieroilla kompakysymyksillä, joihin kokelaiden vastaukset aina olivat vääriä. Lopuksi näiltä metsän eläimiltä irrotettiin kuonot ja korvat, koska heidät oli hyväksytty akatemiaan saamaan oppia ja tulemaan eläimistä ihmisiksi. Koska menoihin lähes poikkeuksetta kuului runsasta juhlimista ruualla ja alkoholilla, riistäytyi depositio monesti käsistä ja konsistori sekä kuningas joutuivat monesti 1600-luvun mittaan puuttumaan ja jopa kieltämään rituaalin.¹⁴

Konsistori halusi deposiittoriksi Tarton yliopistossa opiskelleen ja rituaalin tuntevan ruotsalaisen Andreas Laurentiuksen, kun kreivi Brahe halusi ennemmin nimittää virkaan paikallisen Elias Stephanin Jämsästä, joka tuntisi paikallisia oloja ja uusia ylioppilaita paremmin. Lopulta kompromissina konsistori päätti nimittää tulevan kanslerin ehdokkaan, mutta valita tälle sijaiseksi oman ehdokkaansa, joka voisi näin saada oppia depositiosta sekä tarvittaessa astua hoitamaan deposiittorin tehtäviä.¹⁵ Konsistorin huolenaihe osoittautui aiheelliseksi, kun deposiittoriksi valittu Elias Stephani jouduttiin kutsumaan konsistorin eteen nuhdeltavaksi liiallisesta väkivallasta depositioissa, jotka olivat menossa Turkuun kerääntyneiden ylioppilaiden parissa.¹⁶ Konsistori törmäsi jo ennen akatemian virallista avaamista myös siihen ongelmaan, että Turkuun oli alkanut kerääntyä eri puolilta Suomea ja muuta valtakuntaa opintielle pyrkiviä teinejä. Konsistori lähetti julistuksen kaupunginraadille, jossa pyydettiin porvareita majoittamaan näitä vailla kotia kaupunkiin saapuvia nuoria miehiä.¹⁷

Kun juhlapäivä oli saatu sovittua, saattoivat kenraalikuvernööri Brahe ja piispa Rothovius lähettää kutsun kaikille Suomen aatelisille ja Turun kaupungin säätyläisille osallistua vihkiäisjuhlaan. Kutsut oli lähetettävä hyvissä ajoin, että kaukaisempien Suomen alueiden aatelisto ehti varustaa itsensä ja saapua Turkuun ajoissa. Aateliston läsnäololla haluttiin toisaalta korostaa uuden akatemian kunnianarvoisaa ja ylhäistä asemaa Suomessa aateliston jälkikasvun oppilaitoksena, mutta myös esitellä kruunun ja kenraalikuvernöörin valtaa ja mahtia. Lisäksi vihkiäisjuhla oli aatelille ja muille säätyläisille suuri tapaus ja tilaisuus, jossa haluttiin näkyä ja nähdä ja ennen kaikkea tulla nähdyksi. Juhlapäivää varten tilattiin ja teetettiin Tukholman ja Turun käsityöläisillä juhlatavat ja yliopiston regaalit, pedellien hopeasauvat ja kultaiset seremonia-avaimet.¹⁸ Itseoikeutettu ensimmäinen kansleri oli akatemian perustaja ja ajatuksen isä kenraalikuvernööri Pehr Brahe. Koska kreivi Brahe oli usein poissa kaupungista Ruotsissa tai muualla Suomessa, akatemian valvontaa varten Turun piispa nimitettiin sijaiskansleriksi hoitamaan kanslerin tehtäviä tämän poissa ollessa. Käytännöksi vakiintui, että piispa kävi kirjeenvaihtoa usein Tukholmassa asuvan kanslerin kanssa akatemian asioista ja pyysi tältä tarvittaessa lupaa tai neuvoa erilaisiin asioihin.

Itse vihkiäispäivää edeltävänä päivänä 14. heinäkuuta 1640 kuulutti linnankirjuri Turun torilla musikanttien säestämänä tiedon kaupunkilaisille

kuningattaren Suomen suuriruhtinaskunnalle osoittamasta armosta, eli että seuraavana päivänä kuningattaren ja holhoojahallituksen tahdosta avattaisiin kaupunkiin uusi kuninkaallinen akademia, jotta maan asukkaat voisivat paremmin taitojansa lisätä ja kehittää. Vihkijäisjuhlaan kutsuttiin niin aateliset kuin aatelittomat, niin hengelliset kuin maalliset ja päivä julistettiin yleiseksi juhlapäiväksi.¹⁹

Vihkijäispäivä alkoi aamu seitsemältä juhlaväen ja kutsutun tuhannen ratsumiehen kokoontumisella Turun linnassa, missä kenraalikuvernööri Brahe oli kunnostuttanut esilinnaan itselleen arvonsa mukaisen edustushuoneiston. Linnan pihalla kreivi puhui kokoontuneelle väkijoukolle ja Suomen aateliston ratsujoukoille, minkä jälkeen seremoniallinen kulkue marssi ulos linnasta musikanntien johtamana. Kulkueen kärjessä kulki aatelinen airut ja nuorempaa aatelia, kreivin hovimestari ja akademian tuore deposiittori kantaen akademian avaimia. Deposiittoria seurasivat akademian apulainen ja ylioppilas kantaen rehtorin punaista samettiviittaa ja akademian sinettiä. Heitä seurasi akademian sihteeri kantaen avonaista matrikkelia ja kvestori kantaen hopeisia valtikkoita. Akademian vallan symbolien jäljessä astelivat uuden akademian isät, kenraalikuvernööri Brahe kunniavartioistoineen ja piispa Rothovius yhdessä tulevan rehtorin Eskill Petraeusen kanssa. Mahtimiesten perässä tuli linnan kamreeri ja sihteeri kantaen kuningattaren antamaa akademian perustamiskirjaa. Kulkueen peräosassa tulivat akademian professorit, hovioikeuden asessorit, linnan virkamiehet, hiippakunnan rovastit ja tuomiokapituli, koulujen rehtorit ja kaupungin pormestarit ja raati. Raadin perässä vasta saivat paikkansa muut kaupungin porvarit ja yliopiston ylioppilaat. Kulkueen hännän muodostivat muut kaupunkilaiset ja paikalliset saapunut yleisö muualta Suomesta.²⁰

Rantaan päästyään juhlaväki astui laivaston kaleeriin, joka soudettiin Aurajokea takaisin ylävirtaan hovioikeuden presidentin talon rantaan linnan ja kaleerin tykinlaukausten, trumpettien ja rumpujen säestyksellä. Aateliston ratsujoukot seurasivat laivaa rantaa pitkin nykyisen Linnankadun suuntaisesti ylös Tuomiokirkkosillalle, missä hevoset saattoivat ylittää joen Tuomiokirkon puolelle. Juhla-aluksen ankkuroiduttua laituriin, juhla-kulkue asteli juhlavasti torvensoittajien ja Samuel Hartmannin johtaman kuoron säestämänä uuteen akatemiataloon, jossa valitut kunniavieraat saivat astua sisään juhlasaliin muun kansan jäädessä ulos odottamaan. Akatemiatalon salissa kreivi Brahe selosti puheessaan kuninkaallisen majesteetin ja holhoojahallituksen tahdon, minkä jälkeen yliopiston dekaani Wexionius luki ääneen kuningattaren ja holhoojahallituksen lähettämän perustamiskirjan. Yliopiston tultua näin virallisesti perustetuksi, nimitti kreivi Brahe Turun piispan sen ensimmäiseksi sijaiskansleriksi kuningattaren ja hallituksen tahdon mukaisesti. Tuore sijaiskansleri sai kreiviltä latinankielisten esittelyiden saattelemana yliopiston regaalit. Tämän jälkeen kreivi Brahe kutsui kaikki salissa olijat juhlailluuksien jälkeen illalliselle Turun linnaan.²¹

Musiikkiesityksen jälkeen piispa vihki latinankielisellä puheella ensimmäisen rehtorin virkaansa ja hänelle annettiin yliopiston vallan symbolit eli regaalit. Tuore rehtori piti kiitospuheen ja muistutti uuden akademian ylioppilaita ahkeruudesta opinnoissa ja pyysi lopuksi yliopiston sihteeria lukemaan kaikille läsnäolijoille muistutukseksi yliopiston sääntöjen kurinpitoa koskevat pykälät. Uusi yliopisto tuli näin itsenäiseksi yhteisöksi ja oikeusistuimeksi Ruotsin valtakunnassa, jolla oli tuomiovalta omiin jäseniinsä ja joka nautti merkittäviä vapauksia. Akademian henkilökunta ja ylioppilaat luettiin pappissäädyn piiriin ja he saivat monia privilegioita, kuten vapautuksen sotaväenotosta

ja verotuksesta. Lopuksi dekaani piti kiitospuheen latinaksi²² ja ylioppilas Johannes Stålhandske hollanninkielisen²³ onnittelupuheen.

Akatemiatalon juhlasalin seremonioita seurasi uuden akatemian pedellien eli kursorien pukeutuminen punaisiin viittoihinsa ja hopeavaltikat käsissään he kulkivat rehtorin edellä akatemiatalosta Tuomiokirkkoon. Tuomiokirkossa pidettiin juhla jumalanpalvelus, jossa tuore sijaiskansleri Turun piispa Rothovius saarnasi ja kuultiin lisää musiikkia. Jumalanpalveluksen lopuksi kaleerin ja torille tuodut tykit ampuivat kunnialaukauksen, mihin aateliston ratsujoukko vastasi tuliaseillaan. Yliopiston sihteeri siunasi kirkkokansan ja ulosmarssia kirkosta säesti kirkonkellojen soitto ja lisää kunnialaukauksia tykeillä ja aseilla.²⁴

Jumalanpalveluksen jälkeen juhlakansa siirtyi kello neljä iltapäivällä takaisin Turun linnalle, jonka pihamaalle oli katettu runsas juhlaillallinen uuden akatemian jäsenille, aatelisille, tuomiokirkon papistolle, hovioikeuden tuomareille, kaupunginraadille ja muille säätyläisille. Ruokatarpeiksi oli kruunun kustannuksella hankittu 1 härkä, 30 lammasta, 50 kanaa ja 200 munaa ja naudanlihaa ja tynnyreittäin olutta, viiniä ja muita juomia.²⁵ Leipomukset ja muut tarjoilut hoiti linnan leipomo ja keittiö linnan makasiineista. Riittoisa juhlinta jatkui vielä seuraavaan päivään, jolloin uudet ylioppilaat viihdyttivät juhlakansaa runonlausunnalla latinaksi sekä nuorimmat teinit esittämällä latinankielisiä moralettei- näytelmiä.²⁶

Näin juhlallisien seremonioiden ja asianmukaisen pönötyksen ja juhlinnan saattelemana aloitti Suomen ensimmäinen yliopisto toimintansa Turussa Herran vuonna 1640.

LÄHTEET

Consistorii Academici vid Åbo Universitet äldre protokoller utgifna af Finska Historiska Samfundet I: Förra häftet (1640–1654). Helsingfors: Finska Historiska Samfundet, 1883. (Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat)

Kotivuori, Yrjö. ”Johan Stålhandske”. Teoksessa *Ylioppilasmatrikkeli 1640-1852* -verkkojulkaisu. Helsinki: Helsingin yliopisto 2005–. <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=U53>. Luettu 8.10.2020.

KIRJALLISUUS

Klinge, Matti. ”Perustaminen ja tarkoitus”. Teoksessa *Turun Kuninkaallinen Akatemia 1640–1828, Helsingin yliopiston historia 1*, 13–107. Kirjoittaneet Klinge, Matti; Knapas, Rainer; Leikola, Anto; Strömberg, John. Helsinki: Otava 1987a.

Klinge, Matti. ”Yliopisto instituutiona”. Teoksessa *Turun Kuninkaallinen Akatemia 1640–1828, Helsingin yliopiston historia 1*, 108–249. Kirjoittaneet Klinge, Matti; Knapas, Rainer; Leikola, Anto; Strömberg, John. Helsinki: Otava 1987b.

Klinge, Matti. "Opetus ja opiskelu". Teoksessa *Turun Kuninkaallinen Akademia 1640–1828, Helsingin yliopiston historia 1*, 355–552. Kirjoittaneet Klinge, Matti; Knapas, Rainer; Leikola, Anto; Strömberg, John. Helsinki: Otava 1987c.

Knapas, Rainer. "Opetus ja opiskelu". Teoksessa *Turun Kuninkaallinen Akademia 1640–1828, Helsingin yliopiston historia 1*, 250–290. Kirjoittaneet Klinge, Matti; Knapas, Rainer; Leikola, Anto; Strömberg, John. Helsinki: Otava 1987.

Lindroth, Sten. *Uppsala Universitet 1477–1977*. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1976.

VIITTEET

- 1 Klinge 1987a, 19.
- 2 Klinge 1987a, 21.
- 3 Klinge 1987a, 27, 31.
- 4 Klinge 1987a, 50.
- 5 Klinge 1987a, 41.
- 6 Klinge 1987a, 62.
- 7 Klinge 1987a, 60.
- 8 Klinge 1987a, 61.
- 9 Klinge 1987a, 83.
- 10 Lindroth 1977, 13–14.
- 11 Knapas 1987, 250.
- 12 Klinge 1987b, 146.
- 13 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 14.6.1640, 2.
- 14 Klinge 1987c, 505–506.
- 15 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 15.6.1640, 2–3.
- 16 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 1.7.1640, 3–4.
- 17 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 12.7.1640, 4.
- 18 Klinge 1987a, 75–76.
- 19 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 14.7.1640, 5.
- 20 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 15.7.1640, 5–6.
- 21 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 15.7.1640, 7–8.
- 22 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 15.7.1640, 8.
- 23 Ylioppilasmatrikkeli, Johan Stålhandske.
- 24 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 15.7.1640, 9.
- 25 Klinge 1987a, 92.
- 26 Turun akatemian konsistorin pöytäkirjat 15.7.1640, 9.

FUKSIKASVATUS JA 1930-LUVUN NAISFUKSIT

1930-luvun naisylioppilaista kerrotaan muutamissa romaaneissa, kuten esimerkiksi Kyllikki Pellisen Fuksi on ja ihmettelee -kirjassa sekä Eila Pennasen romaanissa Ennen sota oli nuoruus. Näissä lähteissä kuvaillaan paitsi opiskelijaelämää, myös fuksina olemista osakunnassa. Kirjoittajat mainitsevat fuksikasvatuksen tai fuksien saaman erikoiskohtelun osakunnan uusina jäseninä. Mitä fuksikasvatus oli tuolloin ja millaisena se kuvailtiin?

Fuksikasvatuksella tarkoitetaan vielä nykyäänkin prosessia, jolla uusi opiskelija sosiaalistetaan opiskelijayhteisön jäseneksi. Uusien jäsenten vastaanottoon liittyviä perinteitä on ollut jo Turun Akatemian ajoilta, jolloin osakuntien uusien jäsenten oli käytävä läpi sisäänpääsytuaali eli depositio sekä palveltava vanhempia osakunnan jäseniä.¹ Nimimerkki Ikuinen civis kirjoitti vuonna 1926 Ylioppilaslehteen depositiorituaalien historiasta Turun Akatemiassa.² Ikuisen civiksen kirjoituksen mukaan depositiorituaalin tarkoitus oli osoittaa, miten uusi opiskelija on alennustilainen ja niin pohjattoman tyhmä ja älyllisesti heikkolahjainen, että nämä pahat piirteet on karkoitettava heistä rituaalin kautta. Depositiorituaalissa fuksit puettiin tilkuista tehtyihin asuihin ja heidän kasvonsa noettiin, heitä tentattiin pilkallisilla knoppikysymyksillä ja muutenkin pilkattiin. Depositiorituaalin jälkeen seurasi pennaalivaihe, jonka aikana uusien opiskelijoiden tuli palvella vanhempia opiskelijoita eri tavoin.

Fuksikasvatus saapui Suomeen virolaisten järjestöjen esimerkistä.³ 1930-luvulla Hämäläis-osakunta aloitti ensimmäisenä suunnitelmallisen uusien jäsenten kasvattamisen ja kouluttamisen. Koulutukseen kuului pakollisia luentoja sekä myös työvelvoite osakunnan toimistossa. Hämäläis-osakunnasta fuksikasvatus levisi muihin osakuntiin sekä myös tiedekuntayhdistyksiin, kuten esimerkiksi Lääketieteenkandidaattiseuraan.⁴ Fuksikasvatuksen tarkoituksena oli tutustuttaa uudet opiskelijat osakuntaan ja ylioppilaskuntaan. Sari Aallon mukaan⁵ fuksikasvatus vastasi tarpeeseen luoda muodollisempia uusien jäsenten vastaanoton muotoja 1920–1930 -lukujen taitteen opiskelijamäärien kasvun vuoksi, kun aikaisemmin käytössä olleet käytännöt eivät enää toimineet samalla tavalla jäsenmäärien kasvaessa.

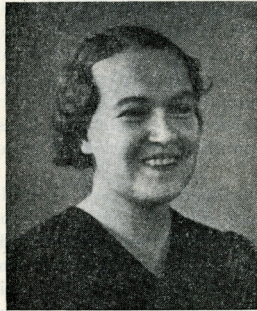
Fuksi on ja ihmettelee -kirjan kansipaperin etupuoli.

1930-LUVUN NAISFUKSIT MARKETTA JA KIRSTI

Kyllikki Pellinen (1912–1998) ja Eila Pennanen (1916–1994) kuvailevat romaaneissaan Helsinkiin asettuvan nuoren naisfuksin elämää ja ensimmäistä akateemista vuotta. Ainakin Pennanen pohjaa romaaninsa osittain omiin kokemuksiinsa.⁶ Kyllikki Pellinen (myöhemmin Immonen) oli riihimäkeläinen opettaja, jonka kirjallinen tuotanto käsitti neljä teosta. Aikaisemmin mainitun *Fuksi on ja ihmettelee* -romaanin lisäksi Pellinen kirjoitti romaanit *Kapinanpoikanen*, *Nuoren tytön päiväkirjasta* (1938), *Ja mies oli minun makuuni* (1939) sekä *Pystykorvan muistelmat* (1944, nimellä Kyllikki Immonen).⁷ Pellinen kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1932 ja opiskeli Helsingin yliopistossa. Lisäksi Pellinen kirjoitti Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen Lounais-Hämeen Joulu -julkaisuihin.⁸ Pelliseen verrattuna Eila Pennanen oli selkeästi tuotteliaampi ja tunnustetumpi kirjailija. Pennanen kirjautui Helsingin yliopistoon vuonna 1936 ja työskenteli elämänsä aikana kirjailijana, kriitikkona ja kääntäjänä. Pennanen palkittiin elämänsä aikana useilla tunnustuspalkinnoilla, kuten Pro Finlandialla 1968 ja Väinö Linnan palkinnolla 1990. Pennaselta julkaistiin yhteensä noin 50 teosta.⁹

Molempien teoksissa kuvaillaan opiskelijan elämää. Koska päähenkilöt ovat fukseja, kerrotaan myös fuksin elämästä osakunnassa sekä fuksikasvatuksesta.

Pitkästä aikaa hupaisa ”ylioppilasromaani”

Kyllikki Pellinen

Fuksi on ja ihmettelee

Fuksitar kertoo kokemuksiaan ylioppilaselmästä varsin humoristisin äänensävyin ja sukkelasanaisesti. Kirjassa on mm. tällaisia lukuja: Fuksi lähtee maailmalle, Fuksiaiset osakunnassa, Vanha Ciivetär ja ”Bemoostes haupt” kasvattavat, Osakunnan pikku joulu ja sankari saapuu, Eräät boksijuhlat, Alma Materin ”profectoista”, Kevättä, baarikeskustelua — ja yllätysvierailu, Vappu, Ikä-civikset jne.

212 sivua. Hinta 50: —, sid. 40: —.

Tulee Helsingin kirjakauppoihin
näinä päivinä.

GUMMERUS

Fuksi on ja ihmettelee -romaanin mainostettiin teoksen ilmestymisen aikoihin Ylioppilaslehdessä.

Pellisen romaani *Fuksi on ja ihmettelee* on muodoltaan tavanomainen niin sanottu tyttökirja, joka seuraa Marketta Harjun edesottamuksia opintojen ja ihmissuhteiden kiemuroissa. Pennasen *Ennen sotaa oli nuoruus* on hieman dramaattisempi teos, jossa seurataan päähenkilö Kirsti Vehmaan ohella Hilikka Lindgren -nimistä fuksia. Kirjan edetessä ystäväysten tiet johtavat eri suuntiin — Kirsti päätyy Akateemisten Naisten Karjala-Seuraan ja vaatimattomista oloista tuleva Hilikka puolestaan Akateemiseen Sosialistiseen. Pellisen ja Pennasen romaanit sijoittuvat 1930-luvun puoliväliin ja loppupuolelle eli ajankohtaan, jolloin fuksikasvatus on vakiintunut osaksi osakuntien toimintaa. Kumpikaan romaani ei anna erityisen mairittelevaa kuvaa fuksikasvatuksen tasosta ja tavallaan voi olla ajateltavissa, että romaanit kuvaavat juuri niitä syitä joiden vuoksi fuksikasvatuksen laatuun ja tasoon myöhemmin puututtiin.

TYLSIÄ FUKSITUNTEJA JA NÖYRYYTTÄVÄT FUKSIAISET

Pellinen ei mainitse romaanissaan nimeltä osakuntaa, johon romaanin päähenkilö Marketta liittyy. Kuvauksesta (ja sen kohdalle kirjan marginaaliin käsin kirjoitetusta vihjeestä) päätellen kyseessä on Hämäläis-Osakunta: “... *ainahan heikäläiset haluavat koreilla, eivät tahdo jakaa osakuntaansa, rakentavat komean talon ja sitten ovat velassa korvia myöten*”¹⁰, Pellinen kirjoittaa. Osakunnan fuksiaisissa naisfuksit käsketään lavalle niiaamaan ja kaikki fuksit tuomitaan “fuksioikeudenkäynnissä”, jossa heitä syytetään luvottomasta tunkeutumisesta osakuntaan. Fuksien puolustajana toimii osakunnan fuksimajuri, rikoksen todistajina kuullaan emäntää ja eteisvartijaa. Pellisen päähenkilö ei ole vakuuttunut fuksiaisista ja suunnittelee jopa tilaisuudesta poistumista. Hän kuitenkin päätyy jäämään osakunnalle, missä joutuu ilmeisen yksipuoliseen keskusteluun tanssin aikana erään civiksen kanssa.

“Hänen keskustelunsa tanssin aikana koski:

- 1) civisten ja fuksien ääretöntä eroa,*
- 2) civisten ääretöntä valtaa,*
- 3) fuksien ehdotonta tottelevaisuutta,*
- 4) rangaistuksia, mitkä seurasivat jos fuksit eivät tottelisi civiksiä.”*¹¹

Myöskään Pennanen ei nimeä osakuntaa, johon päähenkilö Kirsti liittyy, mutta romaanissa kuvaillaan osakunnan kotiseutukerhon käsittelevän hämäläisiä paikkakuntia kuten Hattulaa ja Sääksmäkeä, ja osakunnan rakennus kuvaillaan suureksi ja punatiiliseksi. Pennasen romaanissa päähenkilö Kirstin fuksiaiskokemusta kuvaillaan nöyryyttäväksi. Kuten Marketta, myös Kirsti on kuullut kauhistuttavia tarinoita fuksiaisista, mutta koettelemuksia enemmän Kirsti pelkää sitä, että osakuntaan liittymisen jälkeen hänet aivopestaan johonkin pelottavaan poliittiseen aatteeseen. Myös Kirsti komennetaan lavalle vastaamaan yleisöstä huudeltuihin kysymyksiin. Fukseihin suhtaudutaan alentuvasti ja fuksimajuri esitetään lähestulkoon ainoana henkilönä, joka suhtautuu fukseihin lämpimästi. Uusien opiskelijoiden vastaanotto ei tee fuksiin vaikutusta, sillä Kirstin ja hänen toverinsa poistumista fuksiaisista seuraavista tanssiaisista ei heidän pettymyksensä huomata eikä heitä kaivata.

Pennasen ja Pellisen romaanien lisäksi filosofian professori Raili Kaupin (1920–1995) elämäkertateoksessa on maininta Kaupin serkun Sirkka Kaupin päiväkirjatekstistä, jossa Sirkka kuvailee vuoden 1938 Hämäläis-

Osakunnan fuksiaisia, joihin osallistui yhdessä Railin kanssa. Kaupin kuvaus on kovin samanlainen kuin Pennasen ja Pellisen, eikä myöskään anna kuvaa fuksiaisista fuksille hauskana tilaisuutena. Joko Kaupin resilienssi oli suurempi kuin Pennasen ja Pellisen henkilöhahmojen, tai sitten Kauppi ei katsonut aiheelliseksi luonnehtia fuksiaisten laatua sen syvemmin.

Romaanissa *Fuksi on ja ihmettelee* kuvataan fuksitunteja, joilta Marketta lintsaakaan niiden tylsyyden takia. Fuksituntien lisäksi romaaneissa kuvataan asennetta, jonka mukaan fuksi oli alisteinen osakunnan vanhemmille jäsenille ja miten vanhempien tuli opettaa fukseja. Molemmissa romaaneissa ”opetus” kuvataan lähinnä kyykyttämisenä ja fuksin monipuolisena väheksymisenä tavoilla, joita nykypäivästä katsottuna on vaikea pitää millään mittarilla hauskoina, saati hyväksyttävänä. Poikkeuksen muodostaa Pellisen romaanissa mainittava vanhempi opiskelija, Vanha Ciivetär, joka koettaa opettaa päähenkilölle kulttuuria ja sivistää tätä. Toki ciivettären asennoituminen fuksiin on alentuvaa ja vähättelevää ja fuksi joutuu kantamaan hänen laukkujaan, mutta ciivettären sentään kuvaillaan tarjoavan jotain konkreettista fuksille pelkän huutelun ja passuuttamisen sijaan. Pennanen mainitsee nopeasti fuksitunnit ja fuksimajurin varoituksen, että tunneilta poissaolo voi johtaa kurinpitolautakunnan puhutteluun. Enemmän huomiota saa osakunnan kotiseutukerho, joka muuttuu romaanin edetessä yhteiskunnallisen keskustelun peilikuvaksi. Kirsti liittyy (tai liitetään) kotiseutukerhoon, jossa hän aloittaa hiljaisena läsnäolijana, mutta rohkaistuu puhumaan pilkallisista huomioista huolimatta ja lopulta lunastaa paikkansa kerhon täysivaltaisena jäsenenä, kun eräs vanhempi osakuntalainen katsoo hänen fuksikautensa päättyneeksi.

FUKSIKASVATUKSEN UUDISTUS

1940-luvulle tultaessa fuksikasvatuksen sisältöjä ryhdyttiin uudistamaan. Sotien jälkeen osakuntatoimintaan kohdistui uudistuspaineita ja myös fuksikasvatuksen päämäärästä ja tavoitteista alettiin käydä keskustelua.¹² Fuksikasvatuksen piirteitä, kuten simputusta, työvelvoitteita ja naisfuksien kauneuskilpailuja pidettiin epäakateemisena ja sopimattomana. Onkin mielenkiintoista, että romaanien sekä juuri Raili ja Sirkka Kaupin kokemusten aikaan fuksikasvatuksen tasoon kiinnitettiin huomiota. Aamulehti kirjoitti helmikuussa 1938 Härmäläis-osakunnan fuksitoiminnasta otsikolla ”Kysymys fuksikasvatuksen uudistamisesta esillä”. Artikkelissa todettiin asioiden tilan olevan seuraavanlainen:

”On myönnettävä, että se nykyisessä muodossaan jättää toivomisen varaa; fuksit eivät kunnollisesti tutustu edes toisiinsa, eivät myöskään osakuntaan, ja fuksiluennot ovat muodostuneet ikäviksi tilaisuuksiksi, joita mahdollisuuksien mukaan yritetään välttää.”

Aamulehden mukaan osakunnan ratkaisu oli perustaa toimikunta laatimaan ehdotusta fuksikasvatusohjesäännön uusimiseksi. Toimikuntaan kuului kolme miestä (kaikki naisia) ja kolme maisteria (miehiä). Toimikunnan suosituksena muun muassa oli pyrkiä kehittämään kasvatusmenetelmiä tutustutta fuksit toisiinsa fuksien omissa illanvietoissa ja fuksikoulutuksen tulisi tapahtua syyslukukauden aikana.¹³

Kun Ylioppilaslehdessä käytiin kymmenen vuotta myöhemmin keskustelua osakuntien roolista ylioppilaskunnassa, myös fuksikasvatus sai jälleen osansa huomiosta. Ylioppilaslehdessä julkaistiin useita fuksikasvatusta ja fuksiaisia koskevia artikkeleita, joissa kritisoitiin fuksiaisten nykymuotoa. Yrjö

Blomstedt kirjoittaa Ylioppilaslehden numerossa 17/1948 seuraavasti: *"Vasta viime vuonna on muutamissa osakunnissa spontaanisti toisistaan tietämättä, ryhdytty uudistamaan fuksien vastaanottoa ja kasvatusta vastaamaan nykyhetken vaatimuksia. Niin muoto kuin sisällyskin ovat joutuneet ankaran arvostelun kohteeksi, mutta niissä on toisaalta kummassakin havaittu paljon hyvää ja arvokasta, säilyttämisen arvoista."*¹⁴ Keskustelun seurauksena fuksiaisia siistittiin tietoisesti. Ylioppilaslehden numerossa 20/1948 Tarkkailija kiittää osakuntien fuksiaisissa -reportaasissa kuvaillaan Savolaisen osakunnan fuksiaisia: *"Savolaisten fuksiaiset ovat aikaisemmin niittäneet määrätynlaista mainetta vierasosakuntalaisten keskuudessa, ovathan savolaiset tunnetusti kovia "lohkomaan". Tänä vuonna oli periaatteena se, että kaksimielisyyksistä on kerta kaikkiaan luovuttava ja fuksien vastaanottamisen täytyy tapahtua terveen ilonpidon merkeissä."*¹⁵

FUKSIKASVATUS 2020 -LUVULLA

Nykypäivänä fuksikasvatuksen käsite tunnetaan parhaiten teekkaripiireissä, joissa fuksikasvatuksella tarkoitetaan vuoden mittaista prosessia, jonka aikana uusi opiskelija otetaan yhteisön jäseneksi ja ansaitsee lakkinsa.¹⁶ Fuksikasvatukseen kuuluu edelleenkin luentoja sekä myös pieni työvelvoite. Teekkariylioppilaskuntien, kauppatieteilijöiden sekä kiltojen lisäksi fuksikasvatus ja esimerkiksi fuksimajurin tehtävä tunnetaan joissain Helsingin yliopiston osakunnissa, kuten esimerkiksi Savolaisessa osakunnassa tai Etelä- ja Pohjois-Pohjalaisissa osakunnissa. Fuksiaiset tapahtumana ja rituaalina tunnetaan opiskelijakulttuurissa lähes kaikkialla, mutta fuksikasvatuksesta puhutaan huomattavasti pienemmissä piireissä. Fuksikasvatus tietoisena prosessina ja järjestön toimintana on osoittautunut toimivaksi konseptiksi jo 1930-luvulta saakka, minkä vuoksi onkin mielenkiintoista, miksi kyseinen käsite ei ole laajemmin käytössä ainejärjestöjen parissa. 1930-luvulla fuksikasvatus rantautui myös tiedekuntajärjestöihin ja esimerkiksi lääketieteen opiskelijoiden järjestössä oli 1950-luvulla osakuntamallinen kasvatustoiminta, jonka tavoitteena oli lisätä jäsenten aktiivisuutta ja luoda yhteishenkeä.¹⁷ Suunnitelmalliselle fuksikasvatukselle voisi olla kysyntää tilanteessa, jossa opiskelijakulttuuri on kokenut suuren muutoksen ja poikkeustilan jonka jälkeen opiskelijajärjestön yhteisöllisyyttä täytyy lähteä rakentamaan muullakin kuin samalla mitä tehtiin viime vuonna.

1940-luvulla esitetyissä puheenvuoroissa fuksikasvatuksen laadusta ja tavoitteista on kieltämättä käyttökelpoinen viesti, joka on ajankohtainen vielä tälläkin vuosikymmenellä, sillä fuksiaisissa esiintyvistä sikailusta ei olla päästy vieläkään täysin eroon kaikkialla.¹⁸ Uusien opiskelijoiden nöyryyttäminen ja kyykyttäminen ei ollut toimiva ratkaisu yhteisöllisyyden luomiseen aikaisempina vuosikymmeninäkään. Opiskelijajärjestöille uusien jäsenten houkutteleva ja yhteisöön integroiminen on järjestön olemassaolon ja toiminnan elinvoimaisuuden kannalta ensisijaisen tärkeää aivan samassa määrin kuin se oli 1930–1940-luvuilla. Kuten Erkki Salonen summasi asian Ylioppilaslehden numerossa 2/1948:

*"Ja muutenkin: eikö se ylimielisyys, jolla fukseja koulutetaan, saata heitä - ja eritoten arimpia - kaikkoomaan yhteisestä työstämme, eivätkö ne puikevan kuivat ja hengettömyyttään kalisevat luennot sekä civisten jatkuva ylimielisyys ole omiaan antamaan sieluttoman, moukkamaisen sävyn yhteisöelämällemme."*¹⁹

PAINETUT LÄHTEET

Pennanen, Eila. *Ennen sotaa oli nuoruus*. Helsinki: WSOY 1985. 2. painos.

Pellinen, Kyllikki. *Fuksi on ja ihmettelee*. Helsinki: Gummerus 1936.

Koskinen, Ismo ja Palomäki, Jari (toim.) *Raili Kaupin kirjoitukset 1*. Tampere: Tampereen yliopistopaino 2008

LEHDISTÖ

Aamulehti 1938.

Ylioppilaslehti 1926, 1948, 2017.

KIRJALLISUUS

Aalto, Sari. "Fukseja, fetuksia, beaaneja. Uusien opiskelijoiden vastaanotto Helsingin ylioppilasyhteisöissä 1930–1950 -luvuilla". Teoksessa *Leivoksia, kaupunkilaisia ja sivistysaatteita. Kävelyretkiä Euroopan historiaan*. Toimittanut Aalto, Sari; Nyström, Samu & Peake, Rose-Marie. Helsinki: Kirjapaja 2017.

Kolbe, Laura. *Sivistyneistön rooli. Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 1944–1959*. Helsinki: Otava 1993.

Maeda, Emi. "*Tylsät ja huonot perinteet yleensä kuolevat pois*". *Opiskelijaperinteet Aalto-yliopiston opiskelijoiden keskuudessa*. Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto, folkloristiikka 2017.

Sjöblom, Tomas. "Eila Pennanen: Romaaneja Pyhästä Birgitasta ja suomalaisesta keskiluokasta". Teoksessa *375 Humanistia* -verkkójulkaisu. Helsinki: Humanistinen tiedekunta, Helsingin yliopisto 2014.
<https://375humanistia.helsinki.fi/eila-pennanen/romaaneja-pyhasta-birgitasta-ja-suomalaisesta-keskiluokasta> (haettu 23.10.2020).

"Immonen Kyllikki". Teoksessa *Lounakirjailijat*-verkkójulkaisu. <https://www.lounakirjailijat.net/lounakirjailijat/kirjailijat/?authorid=24&newstitle=&Immonen%20Kyllikki> (haettu 23.10.2020).

"Immonen, Kyllikki". Teoksessa *Riihimäkeläiskirjailijoita*-verkkójulkaisu. Riihimäen kaupunki. <https://www.riihimaki.fi/kirjasto/riihimaki-aineistoa/riihimakelaiskirjailijoita/kirjailijat-h-k/> (haettu 23.10.)

VIITTEET

- 1 Aalto 2017, 71.
- 2 Ikuinen civis. "Depositiosta ja vähän muustakin". Ylioppilaslehti 16/1926 16.10.1926, 201.
- 3 Aalto 2017, 71.
- 4 Aalto 2017, 80.
- 5 Aalto 2017, 82.
- 6 Pennanen 1985, 6.
- 7 "Immonen, Kyllikki", Riihimäkeläiskirjailijoita, <https://www.riihimaki.fi/kirjasto/riihimaki-aineistoa/riihimakelaiskirjailijoita/kirjailijat-h-k/>.
- 8 "Immonen Kyllikki", Lounakirjailijat, <https://www.lounakirjailijat.net/lounakirjailijat/kirjailijat/?authorid=24&newstitle=&Immonen%20Kyllikki>.
- 9 Sjöblom 2014.
- 10 Pellinen 1936, 81
- 11 Pellinen 1936, 85
- 12 Kolbe 1993, 114.
- 13 M.S. "Kysymys fuksikasvatuksen uudistamisesta esillä." Aamulehti 48/1938 19.2.1983, 5.
- 14 Blomstedt, Yrjö. "Fuksikasvatuksen kriisi II". Ylioppilaslehti 17/1948 14.10.1948, 3.
- 15 "Tarkkailija kiertää osakunnan fuksiaisissa". Ylioppilaslehti 20/1948 4.11.1948, 6.
- 16 Maeda 2017, 41.
- 17 Aalto 2017, 81.
- 18 Jussila, Veera ja Sundman, Robert. "Yhden känni, toisen ahdistus". Ylioppilaslehti 8.9.2017. <https://ylioppilaslehti.fi/2017/09/yhden-kanni-toisen-ahdistus/> (haettu 18.10.2020).
- 19 Salonen, Erkki. "Osakunnan merkitys". Ylioppilaslehti 2/1948 5.2.1948, 3.

DOMUS ACADEMICA: OPISKELIJAN JA ASIAKKAAN PALVELUKSESSA

Domus Academica, maineikas opiskelijan koti, oli aikanaan erittäin merkittävä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan yhteiskunnallinen hanke. Valmistuessaan vuonna 1947 se tarjosi kaivattua helpotusta opiskelijoita alati riivaavaan asuntopulaan mahdollistamalla edullisen asumisen sadoille ulkopaikkakunnilta saapuville opiskelijoille. Valmistumisestaan lähtien Dommalla on kuitenkin ollut myös toinen, käytännöllinen ja taloudellinen puoli: vaikka Domus Academica syntyi vilpittömästä pyrkimyksestä helpottaa niin sanottua Opiskelija-kysymystä, ei kivitalojen pystyttäminen ja huoltaminen Helsingissä ole koskaan ollut erityisen halpaa, joten on otaksuttavaa, että mahdollisuudet kattaa ainakin osa kerryttämistä kuluista on kiinnostanut ylioppilaskuntaa hankkeen synnystä asti. Tilannetta kuvaa hyvin se, että käyttöön vastaviihitystä opiskelija-asuntolasta tuli heti myös kesähotelli. Näistä lähtökohdista Domus Academicaa voi tarkastella yhtä aikaa kahdesta eri näkökulmasta: yhtäältä opiskelijan tarpeisiin vastaavana yleishyödyllisenä hankkeena, toisaalta kaupallisena pyrintönä. Vaikka opiskelijan auttaminen on ollut aina periaatteessa etusijalla, on kaupallinen aspekti silti vuosien varrella luonut kerta toisensa jälkeen mielenkiintoisia kontrasteja Domman käytön ja käyttötarkoitusten välillä. Toisinaan lienee voinut kysyä, missä pragmaattisuuden ja itsetarkoituksellisuuden raja on kulkenut opiskelijoiden ja liiketalouden suhteen. Arkiston asiakirjoista saattaa toisinaan syntyä absurdi vaikutelma, että lapsi menee pesuveden

mukana, kun yleishyödyllisyyteen tähtäävän toimintaan liittyviä päätöksiä tehdäänkin talouden ehdoilla. Tilanteen lähempi tarkastelu kuitenkin paljastaa usein huomattavasti monisystemisemmän tilanteen, jossa ratkaisuja tehdään niissä kapeissa puitteissa, jotka olosuhteet suovat. Tämä kirjoitus tarkastelee muutamaa Domuksen opiskelijoille – ja usein myös ulkopuolisille – tarjoamien palveluiden määrää, laatua ja luonnetta talon alkutaipaleella, pääasiassa vuosina 1956–1964, ja pyrkii havainnoimaan talon kaupallisen ja yleishyödyllisen puolen välisiä eroja, ristiriitoja ja synergioita.

MONENLAISIA VUOKRALAISIA

Domus Academica vihittiin käyttöön HYYn vuosijuhlapäivänä 26.11.1947. Heti käyttöönotostaan alkaen Dommalla oli majoituksena kaksoisrooli: lukuvuoden aikana se oli Helsingin yliopiston opiskelijoiden koti, kesäisin A- ja C-taloissa kesähotelli, jota hoiti HYYn vuokralaisena hotelliyrittäjä Ester Wahlman.¹ Lukuvuoden aikana elämä asuntolassa oli ymmärrettävästi sääntöläistä: opiskelijan tuli huolehtia, että viimeisetkin vieraat ja ulkopuoliset tahot oli hätistelty pois klo 23 mennessä, kulkukauppiailta ei saanut ostaa mitään, eikä taloon muutenkaan saanut päästää muita ulkopuolisia, kuin omia vieraitaan tai luovuttamasta tilapäisestikään asuntoaan kenellekään ilman isännöitsijän lupaa. Irtaimistoa ei saanut siirtää asunnosta toiseen, tauluja ripustaa muualle kuin niille varattuihin koukkuihin ja talvella oli lämpöjohto pidettävä päällä, ja ikkunoita ei saanut avata niin paljoa, että sisälle pääsisi lunta. Kun kesäkauden alkaessa opiskelijat muuttivat ulos asunnoistaan, he ilmoittivat asiasta vahtimestarille ja poisuuttolomakkeella talon toimistoon vähintään 14 vuorokautta aikaisemmin, ja jättivät kesäosoitteen, johon heille osoitettu posti käännettiin.² Asukkaiden oli mahdollista jättää Domukselle varastotilaan säilytykseen ne tärkeät tavarat, joita ei hyödyttänyt ottaa kesäksi mukaan. Kyseiseen varastoon kertyi henkilökunnan harmiksi aikain saatossa myös kaikenlaista romua, joita entiset omistajat eivät käyneet korjaamassa talteen.³

Kun opiskelijoita kutsuivat kesälaitumet, A- ja C-talot jäivät kesävieraiden käyttöön. Kesähotellina Domus Academica menestyi hyvin. Asiakkaita riitti, ja esim. vuoden 1952 olympialaisissa se majoitti tapahtumaa seuraamaan tulleita urheilutoimittajia.⁴

Kesähotellin tuottavuuden pani merkille myös ylioppilaskunta, joka oli jo vuonna 1950 laskeskellut voittoja, joita saavutettaisiin, mikäli se itse alkaisi pitämään kesähotellia Domus Academicassa, sen sijaan, että vuokraisi sitä johtajatar Wahlmanille. Vuokrasopimusta jatkettiin kuitenkin lopulta vuoteen 1960 asti. Tällä välin tapahtuneet vuokrankorotukset olivat pysyneet ylioppilaskunnan näkökulmasta hyvin maltillisina, ja Dommasta saatavia vuokratuloja verrattiin kriittisesti Satakuntatalon kesähotellitoiminnan tuottoihin, jotka olivat suhteellisesti selkeästi suuremmat.⁵ Wahlmanin ja ylioppilaskunnan välisen vuokrasopimuksen päättymisen 31.8. 1960 poiki riitajutun ja vahingonkorvausvaatimuksen, joka löysi tiensä oikeuskansleri Olavi Hongan pöydälle⁶. Wahlman katsoi valituksessaan HYYn syyllistyneen sopimusrikkomukseen päättäessään vuokrasopimuksen 1960, ja katsoi, että 1961 olisi ollut varhaisin mahdollinen aika sopimuksen päättämiseksi⁷. HYYtä edustaneen professori T. M. Kivimäen vastaus vahingonkorvausvaateeseen oli, että vaikka Wahlman oli alun perin vuokrannut Domusta kolmen

vuoden sopimuksella, olivat sopimuksen ehdot muuttuneet vuosien varrella siten, että HYY saattoi halutessaan vahvistaa sopimuksen jatkumisen vuodeksi kerrallaan, ja irtisanoa sopimuksen yksinkertaisesti jättämättä sen vahvistamatta.⁸ Professori Kivimäki totesi lakonisesti Wahlmanin valituksen perustuvan “näköharhaan”.

Ester Wahlman kesähotelleineen ei kuitenkaan ollut ainut yrityspuolen vuokralainen, joka päätyi tuottamaan HYYlle päänsä. 17. elokuuta vuonna 1953 Helsingin kiinteistölautakunta antoi HYYlle huomautuksen ja selvityspyynnön koskien Domus Academicalla toimivia yritysten toimistoja. Ongelmallista ei ollut pelkästään se, että Domuksen alueen talot oli kaavoitettu asumis- eikä liikekiinteistöiksi: Helsingin kaupunki oli vuonna 1945 päättänyt myydä Leppäsuolla sijaitsevan Domuksen tontin ylioppilaskunnalle erittäin huokeaan hintaan, koska tontille pystytettävän asuntolan oli tarkoitus olla yleishyödyllinen.⁹ Kun kävi ilmi, että talojen tiloja oli vuokrattu yksityisille yrityksille, katsoi kiinteistölautakunta ylioppilaskunnan rikkoneen kauppaehto, ja vaati, että loppu tonttien täydestä hinnasta, jonka oli sovittu jäävän kaupungin ja ylioppilaskunnan väliseksi korottomaksi lainaksi, maksettaisiin välittömästi kaupungille.¹⁰

Selvitys mainitsee, että Domuksen tiloissa liikehuoneistoa pitäneet vuokralaiset olivat¹¹:

B-talossa

Insinööritoimisto P. Simula (70 m² toimistotilaa)

Suomen Sementtitieliitto ry ja Sementtivalimoiden Tukku Oy (74 m² toimistotilaa)

Kalex-Import Oy, Teollisuusmetalli Oy ja Oy Autolux Ab (189 m² toimistotilaa)

Polkupyöräkauppiaiden Liitto ry ja A. Ilmonen Oy Ab (73 m² toimistotilaa)

C-talossa

Puutavaraliike Lauri Pitkänen Oy (85 m² toimistotilaa)

Vanerikonttori Oy ja Oy Selander Ab (273 m² varastotilaa kellarissa)

Selvityksen yhteydessä HYY perusteli tilojen vuokraamista yrityksille sillä, että näille vuokratut tilat eivät olisi kuitenkaan soveltuneet opiskelijoiden asuttamiseen, ja että saaduilla vuokratuloilla subventoitiin opiskelijoiden asumista.¹²

Kiinteistölautakunnalle osoitetussa kirjeessä 22.1.1954 Domus Academican isännöitsijä J. K. Nortio vakuuttaa, että ylioppilaskunnan päämääränä Domuksen suhteen on koko ajan ollut ainoastaan opiskelijoiden sosiaalisten olojen kohentaminen, ja että missään vaiheessa pyrkimyksenä ei ole ollut minkäänlainen yksityisen edun ajaminen. Samassa kirjeessä todetaan, että B-talon yritysvuokralaiset on irtisanottu, ja että HYY anoo, että asemakaavaa muutettaisiin siten, että vuokratut B-talon 7. kerroksessa sijaitsevat tilat voitaisiin ottaa HYYn omaan huolto- ja järjestötoimintakäyttöön. Nortio esittää vielä lopuksi anomuksen, ettei asiasta syntyisi HYYlle sen suurempia seuraamuksia.¹³

Lieneekö syynä ollut yritysvuokralaisten menetys vai yksinkertaisesti kiinteistön huoltokustannuksien nousu, mutta 50- ja 60-luvuilla Domus Academican vuokrat nousivat useamman kerran reippaasti. Asukasneuvoston kokous sai kokouksessaan 15.10.1956 tiedoksi, että A- ja B-talojen vuokraa oli määrä korottaa 1.11.1956 alkaen 15 % ja C-talon 10 %; C-talon alhaisempi vuokran korotus johtui sen ennestään korkeammasta vuokrasta.¹⁴ Noin vuotta myöhemmin, 28.10.1957 isännöitsijä Pertti Koistinen selitteli asukasneuvostolle tällä kertaa 20 % vuokrankorotusta.¹⁵ Opiskelijat eivät kuitenkaan olleet ainoita, jotka saivat tuta nahoissaan Domuksen vuokrankorotuksia. Vaikka toimistoja vuokranneet yritykset olivat poistuneet, oli Domuksella yhä yksi kaupallinen toimija – Domus Academican ravintola, joka toisista opiskelijaravintoloista poiketen joutui maksamaan tiloistaan vuokraa.¹⁶ Rauno Sillman, Domuksen asukkaiden senhetkinen edustaja ravintolan johtokunnassa, kertoi asukasneuvoston kokouksessa 14.4.1961, että vaikka ravintola oli tehnyt vuonna 1960 voittoa 600 000 markkaa, tästä summasta puolet oli mennyt vuokrankorotuksen maksuun.¹⁷

TEKNIIKAN IHMEITÄ

Domus Academica tuli jo valmistuessaan tunnetuksi suomalaisen arkkitehtuurin mallikappaleena. Pauli Salomaan suunnittelemaa rakennuksia esiteltiin mm. Arkkitehti -lehden vuoden 1947 numerossa.¹⁸ Ilmari Tapiovaaran suunnittelema ja talojen sisustukseen tarkoitettu Domus -sarja on sittemmin vakiinnuttanut asemansa suomalaisen designin klassikkona. Domman asukkailla oli käytössään seurustelutiloja, pyykkitupa, kerhotila, sauna- ja pesutilat, sekä C-talon valmistumisen myötä keskusradio.¹⁹ Domuksella oli B-talossa myös oma tennishalli, jonka pöytätennis oli niin suosittu, että 27.11.1959 katsottiin asialliseksi määrätä pelit lopetettavaksi viimeistään klo 23.²⁰

Radio osoittautui asukkaiden kannalta sangen mielenkiintoiseksi ominaisuudeksi, ja sen ympärille syntyi vuosien varrella talon oma, omintakeinen radiokanava. Luultavasti ensimmäinen virallinen ehdotus omasta radiokanavasta tuli isännöitsijä Koistiselta asukasneuvoston kokouksessa 9.10.1958, kun hän ehdotti työnimellä ”Radio Domus” kulkevan projektin aloittamista. Tarkoitus oli tarjota talon asukkaille omaa ohjelmaa määrättyinä viikonpäivinä.²¹ 19.2.1959 etsittiin jo radiotoimittajaksi sopivia henkilöitä, mutta kunnolla Radio-hanke otti askeleen eteenpäin 1.4.1960, kun yo. Tuomo Mannermaa yhdessä Heikki Kovajan ja Leena Kivistön kanssa alkoi organisoida radiotoimikuntaa.²² Muutama viikko myöhemmin ilmoitettiin toimikunnan saavan käyttöönsä magnetofonin²³, mutta kesti silti vielä muutama vuosi, ennen kuin toiminta lähti käytännössä liikkeelle.²⁴

Jos radio lienee ollut tarkoituksellisesti enemmän talon sisäisessä käytössä, samaa ei voida sanoa Domuksen saunoista. Kesäkuussa 1962 isännöitsijä Aimo Astala markkinoi Leppäsuonkadun asukkaille Domuksen ”erinomaisen hyvät ja siistit saunat”, jotka, vaikkakin pääosin opiskelijoiden käyttöön tarkoitettut, ottavat vastaan myös lähiseudun asukkaita. Saunavieraalta veloitettava hinta oli 120 mk aikuiselta ja 30 mk lapselta. Saunojen mainoslause kuului: ”Käykää saunassamme kerran, käytte toistekin. Suositelkaa tuttavillenenkin.”²⁵ Saunojen mainostaminen ulkopuolisille kävi kyllä hyvin laatuun vuonna 1962 ja kahta

paremmin kesäaikaan, kun opiskelijat olivat toisaalla. Silti pesutilatkaan eivät olleet aikoinaan välttyneet ongelmilta. Opiskelijoilla oli aiemmin mahdollisuus käyttää saunatilojen suihkuja aamuisin. B-talon naisopiskelijat olivat kuitenkin 28.10.1957 lähestyneet asukasneuvostoa valituksella, että heiltä oli evätty mahdollisuus käyttää saunatilojen suihkuja.²⁶ Syynä käyttökiellolle oli ilmeisesti saunatiloihin syntyvä liiallinen kosteus. 22.4.1958 tilanne oli edennyt siinä määrin, että arkkitehti oli käynyt perehtymässä tilanteeseen, ja tarkistamassa, olisiko erillisen suihkuhuoneen rakentaminen mahdollista²⁷. Kuitenkin vielä 17.2.1959 isännöitsijä Koistiselle esitetään vetoomus, että A- ja B-talojen saunojen suihkuja saataisiin käyttää arkisin klo 7–10 ja sunnuntaisin klo 12–15.²⁸

On syytä huomata, että vaikka tilanne, jossa henkilö ei pääse tarvittaessa asunnossaan suihkuun, tuntuu nykypäivän näkökulmasta sietämättömältä, se ei ollut 50-luvulla erityisen tavatonta. Läheskään kaikissa asunnoissa ei ollut omaa kylpyhuonetta, minkä tähden helsinkiläisiä palveli lukuisa joukko julkisia saunoja – mukaan lukien Domus Academican saunat.

OPISKELIJAN KOTIRUOKAA

Domus Academican ravintola aloitti toimintansa 7.9.1953 ja oli tuolloin ensimmäinen ylioppilaskunnan ravintolana. C-talossa oli toiminut jo edellisenä vuonna pieni Ester Wahlmanin pitämä ravintola²⁹. Domus Academican ravintola oli alun perin HYY:n perustama, mutta siirtyi kuitenkin liikkeenharjoittamisen laillisuuteen liittyvistä syistä Ylioppilastuki ry:n alaisuuteen 16.10.1953³⁰. Ravintolan ensimmäinen emäntä oli Kaiju Latva, ja sitä johti viisihenkinen johtokunta, jossa kolme jäsentä tuli HYY:stä, mukaan lukien yksi Domus Academican asukasneuvostosta, ja kaksi Ylioppilastuesta. Ravintola oli heti ensi alkuun hyvin suosittu, ja ensimmäisen kuukauden aikana ruokailijoita oli päivässä noin 450, ja ruoan hintaa ja laatu kehuttiin runsaasti. Ensimmäinen ravintolaa koskeva mielipidetiedustelun mukaan asiakaskunta oli 100-prosenttisesti tyytyväinen ravintolaan. Huimista kävijä- ja tyytyväisyysluvuista huolimatta ravintola eli taloudellisen epävarmuuden aikaa, sillä sen perustamiskustannukset olivat olleet huomattavat ja toimitilat pienet, mikä osaltaan hankaloitti toiminnan sujuvuutta³¹. Ravintola joutui nostamaan pariinkin kertaan annosten hintoja ja karsimaan henkilökuntaa säästösyistä, sillä ruoan laatua ei haluttu heikentää³². Tästä periaatteesta huolimatta alkuvuodesta 1955 tehty kysely kertoi asiakkaiden pitävän ravintolan tasoa pikemminkin kohtalaisena kuin erinomaisena. Kyselyyn osallistui vain 26 henkeä³³.

Ohessa muutamia vastauksia ”Ravintola-gallupista” 25.2.–4.3.1955³⁴. Vaikka ravintolan johtokunta halusi nimenomaan välttää ruoan tason laskua, saa kyselyn tuloksista vaikutelman lähinnä keskinkertaisesta, ankeasta ja mauttomasta laitosruoasta.

”Tattaripuuro pannaan”

”Onko piimän hankkiminen todella ylivoimainen tehtävä?”

“Erikoisesti jälkiruokiin vaihtelua”

“Vihanneksia enemmän”

“Mihin ovat jääneet syksyn halvat ja maukkaat vihannessekoitukset?”

“Liharuokat usein ala-arvoista raaka-ainetta”

“Ruoka miltei säännöllisesti mautonta”

“Vihreätä lihaa, tulen toisinaan sairaaksi”

“Liiallinen rasvankäyttö saa kaikki ruokat tuntumaan raskailta”

“Ei ole hauskaa, että eri ainekset tavallisesti uivat kastikkeessa”

“Enemmän kasviksia, paitsi herkkukurkkua”

Ruoan laadun ja monipuolisuuden ohella kommentteissa kritisoitiin myös annosten hintoja, jotka miellettiin liian korkeiksi, koska ravintola kerran teki voittoa. Eräs vastaaja tosin olisi ollut valmis hyväksymään jopa hinnankorotuksen, mikäli se olisi johtanut ruoan laadun merkittävään paranemiseen.

Ravintolaan ja ruoan laatuun liittyvät ongelmat eivät kuitenkaan ratkenneet tämän kyselyn myötä. Asukasneuvoston kokous totesi 9.10.1958 Domus Academican ravintolan ruoan laadun olevan “edellisestä keväästä parantunut ja hinnat kohtuulliset.”³⁵ Ilmapiiri oli silti tyytymättömään päin, ja esityksiä tehtiin milloin perunan³⁶, milloin leivän vapaasta saatavuudesta sekä voittojen käyttämisestä ruoan laadun parantamiseen.³⁷ Ehdotuksista huolimatta ravintolan ravitsemuksellinen taso ei liiemmälti kohonnut, ja 5.5.1961 ravintolan johtokunnan asukasedustajalle valitettiin ravintolan tarjoilleen ruokaa, joka oli suorastaan pilaantunutta.³⁸ Loppuvuodesta Domus Academican ravintolaa emännäksi nousi Marja-Liisa Kiiski, joka johti myös C-taloon avattua, nopeasti hyvin suosituksi muodostunutta kahvibaaria.³⁹ Kahvibaarin suosio ei kuitenkaan rajoittunut Domuksen asukkaisiin, vaan ympäristön koulujen koululaiset ottivat baarin kantapaikakseen – jopa siinä määrin, että 19.3.1964 asukkaat valittivat, etteivät itse pääse koululaisten tungokselta juomaan aamukahvia. Koululaisia ei kuitenkaan voitu häätää, sillä he olivat kahvibaarin asiakaskunnan merkittävä ja tuottoisa osa.⁴⁰

Vaikka kahvibaari nautti laajaa kansansuosiota, samaa ei voinut enää mitenkään sanoa Domus Academican ravintolasta. Talvella 1962 asukkaiden mitta oli tullut täyteen, ja ravintolan johtokunta sai 266 asukkaan allekirjoittaman kirjeen, jossa arvosteltiin ravintolan annosten surkeaa laatua, niukkuutta ja kohtuutonta hintaa. Johtokunta katsoi annosten hinnan olevan asiallinen, mutta myönsi puutteet ruoan laadussa.⁴¹ Domuksen asukasneuvoston kokous käsitteli vielä 12.10.1962 kokouksessaan Seppo Salosen lähettämää kirjettä, jossa valitettiin ruokalan ruoan tason heikkoutta. Tämän tapauksen jälkeen valitukset ruoan laadusta jäivät pariksi vuodeksi taka-alalle, kunnes asia nousi taas esiin 2.10.1964 pidetyssä kokouksessa. Asukasneuvoston mahdollisuudet vaikuttaa ravintolan toimintaan ja tarjoilun laatuun olivat kuitenkin tässä vaiheessa merkittävästi kaventuneet, sillä Domus Academican ravintolan johtokuntajärjestelmä oli lakkautettu samana vuonna, ja ravintolan hallinta oli siirtynyt suoraan Ylioppilastuki ry:lle.⁴² Tätä asiaa ei kuitenkaan tiedotettu erityisen selvästi Domman asukkaille, sillä asukkaat

olivat tuoneet asukasneuvoston 23.11.1964 pidettyyn kokoukseen tiedustelun siitä, kuka toimi tuolloin asukkaiden edustajana johtokunnassa.⁴³

Domus Academican ravintola jatkoi toimintaansa vanhan kaavan mukaisesti lokakuuhun 1967 asti, jolloin se jouduttiin rakennustöiden vuoksi sulkemaan. Domman D-talon valmistuttua vuonna 1968 ravintola muutti sen ylempään kellariin, kun taas aikaisempi ravintolatila C-talossa siirtyi päiväkotikäyttöön. Ravintola avasi ovensa uudelleen vuonna 1969, tällä kertaa nimellä Academica. Ravintolalla oli nyt iltaisin anniskeluravintola, ja se jatkoi toimintaansa ympäri vuoden, toimien kesäisin kesähotellin ravintolana. Ravintola, jonka nimi muutettiin vuonna 1973 Alibiksi, toimi uudessa formaatissaan hyvin, ja sen piiriin kehittyi nopeasti monipuolista iltaohjelmaa. Valtaosa myös ravintolan iltapuolen asiakkaista oli opiskelijoita.⁴⁴

Ravintolan ei kuitenkaan voinut sanoa nauttivan opiskelijoiden jakamatonta suosiota, sillä ravintolan äänet kantautuivat lukusaliksi tarkoitettuun tilaan, häiriten asukkaiden itsenäistä opiskelua. Asian käsittely päättyi HYYn edustajistolle, joka yhden epäonnistuneen tilasiirron jälkeen kehotti Domus Academican kirjastoa etsimään lukusaliksi sopivaa tilaa jostakin toisesta talosta. Ravintolan suhteellinen painoarvo oli suuri, sillä anniskelu-oikeus oli hotellitoiminnan kannalta tärkeää. Kohtalaisesta suosiostaan huolimatta uusi ravintola kamppaili kannattavuusongelmien parissa, sillä se joutui edelleen maksamaan tiloistaan vuokraa, mutta annosten hinnoittelu tapahtui opiskelijaystävällisen tasahintaperiaatteen mukaisesti, mikä johti tasapainoiluun ravintolatoiminnan kannattavuuden suhteen. Tasapainoa haettiin vuonna 1972 raaka-aine- ja työvoimaresurssien käytön rationalisoinnilla, keikkaorkestereilla ja anniskeluravintolan ulottamisella iltaisin Domus Academican kahvilan tiloihin.⁴⁵ Ravintolan iltapuoli, Alibi, jatkoi lopulta taivaltaan Helsingin yöelämässä 1990-luvulle saakka.

LÄHTEET

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan arkisto (HYY), Helsinki

Domus Academican arkisto (DA)

Domus Academican asukasneuvoston arkisto (DA:n asukasneuvosto)

KIRJALLISUUS

Aalto, Sari. *Opiskelijaruokailun tekijät: Oy Unicafe Ab 1953–2003*. Helsinki: Gaudeamus 2003.

Arkkitehti 1947. Toimittaneet Wickberg, Nils Erik; Pöyry, Olli; Hakuri, Matti. Helsinki: Suomen Arkkitehtiliitto 1948.

Kolbe, Laura. *Sivistyneistön rooli: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1944–1959*. Helsinki Otava 1993.

VIITTEET

- 1 “P. M. Domuksen kesähotellin vuokraamisesta”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY; Kolbe 1993, 449.
- 2 “Domus Academican järjestysmääräyksiä”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY; “DA 10.5.1960”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 3 “DA 10.5.1960”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 4 Aalto 2003, 24.
- 5 “P. M. Domuksen kesähotellin vuokraamisesta”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 6 “Ylioppilasasuntoloiden jaoston jäsenille - Aimo Astala 6.2.1962”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY; Olavi Hongan kirje HYYlle 30.1.1962, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 7 Olavi Hongan kirje HYYlle 30.1.1962, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 8 T. M. Kivimäen kirje Domus Academican isännöitsijälle, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 9 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan selvitys Domus Academican rakennuksissa olevista liikehuoneista (1650/3–53), Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 10 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan selvitys Domus Academican rakennuksissa olevista liikehuoneista (1650/3–53), Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 11 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan selvitys Domus Academican rakennuksissa olevista liikehuoneista s. 10, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 12 Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan selvitys Domus Academican rakennuksissa olevista liikehuoneista s. 11, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 13 J. K. Nortion kirje Helsingin kiinteistölautakunnalle 22.1.1954, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
- 14 Pöytäkirja 15.10.1956, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.

- 15 Pöytäkirja 28.10.1957, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 16 Aalto 2003, 101.
 17 Pöytäkirja 14.4.1961, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 18 *Arkkitehti*, vuosi 1947, 141–148.
 19 Aalto 2003, 23–24.
 20 Pöytäkirja 27.11.1959, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 21 Pöytäkirja 9.10.1958, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 22 Pöytäkirja 1.4.1960, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 23 Pöytäkirja 23.4.1960, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 24 Pöytäkirja 4.10.1963, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 25 “Hietaniemenkadun asukkaille”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
 26 Pöytäkirja 28.10.1957, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 27 Pöytäkirja 22.4.1958, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 28 Pöytäkirja 17.2.1959, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 29 Aalto 2003, 37.
 30 Aalto 2003, 42–44.
 31 Aalto 2003, 44–46.
 32 Aalto 2003, 47–48.
 33 Tilasto Domus Academican asukkaiden keskuudessa ajalla 25.2.–4.3.55 suoritetusta ‘ravintola gallupista”, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
 34 “Tilasto Domus Academican asukkaiden keskuudessa ajalla 25.2.–4.3.55 suoritetusta ‘ravintola gallupista”, 2, Domus Academican ravintola, Ilmoituksia, tilastoja, muistioita, painotuotteita, ym. 1947–1964 -sidos, DA Ha 2, HYY.
 35 Pöytäkirja 9.10.1958, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 36 Pöytäkirja 27.11.1959, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 37 Pöytäkirja 1.4.1960, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 38 Pöytäkirja 5.5.1961, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 39 Aalto 2003, 52.
 40 Pöytäkirja 19.3.1964, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 41 Aalto 2003, 52–53.
 42 Aalto 2003, 98.
 43 Pöytäkirja 23.11.1964, DA:n asukasneuvosto, Ca1, HYY.
 44 Aalto 2003, 99–101.
 45 Aalto 2003, 101, 103.

A V

PERUTTU – MERKINTÖJÄ OPISKELIJOIDEN KORONAKEVÄÄSTÄ

Torstaista 12. maaliskuuta 2020 lähtien koko opiskelijaelämä peruttiin tai ainakin siirrettiin syksylle ja sähköisille alustoille. Tuona torstai-iltapäivänä valtioneuvosto totesi koronaviruksen levinneen epidemiaksi Suomessa ja määräsi maahan ensimmäisiä liikkumis- ja kokoontumisrajoituksia. Seuraavan viikon alussa siirryttiin myös juridisesti poikkeusoloihin, kun tietävästi ensimmäistä kertaa sotien jälkeen astui voimaan nykyinen valmiuslaki ja hieman myöhemmin pahimman tautialueen Uudenmaan väliaikainen eristäminen muusta maasta. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta seurasi perässä ja sulki kokous- ja saunatilansa. HYY jätti kuitenkin alle kymmenen henkilön tapahtumat järjestöjen itsensä ratkaistavaksi, mutta muistutti käsienspesun tärkeydestä.¹ HYYn keskustuimisto suljettiin ja Unicafe-opiskelijaruokat siirtyivät jäätelöautojen tapaiseen korttelipalveluun.

Yleisesti ottaen on hankalaa ajoittaa jonkin tapahtumasarjan alkua johonkin tiettyyn päivään tai muuhun ajankohtaan, mutta opiskelijoiden ja koronan tapauksessa tämä on tässä sikäli perusteltua, että pian hallituksen päätösten jälkeen opiskelijajärjestöt yksi toisensa jälkeen päätyivät perumaan (tai siirtämään) tapahtumansa joko yksitellen tai kaikki kerrallaan. Joku saattoi todeta koko kevään ohjelman peruuntuneen, kun elämä siihen asti oli jo jonkin aikaa rakentunut ainejärjestö- ja tiedekuntajärjestöjen ympärille.

Samana iltana Ylen ajankohtaissatiiriohjelmassa Noin viikon studio esitetty *Peruttu*-kappale eteni nopeasti hitiksi ainakin arkeologien ainejärjestö Fibulan piirissä.² Humanistien tiedekuntajärjestö Humanisticumin tavoin monessa muussakin järjestössä kannettiin huolta jäsenistön jaksamisesta ja hyvinvoinnista heti alusta lähtien: elintarviketieteilijöiden Lipidin sähköpostilistalla jaettiin hyvinvointivinkkejä, mutta ei koronauutisia, Åbo Nation puolestaan muistutti jäseniään pitämään huolta itsestään sekä soittamaan läheisilleen ja rakkailleen.

PERUUNTUMISIA JA UUSIA KULTTUURITUOTTEITA

Yhtenä nopeimpana järjestönä tapahtumien peruuttamisessa kunnostautui uskontotieteilijöiden ainejärjestö Mythos, jonka paljon ennalta hehkutetut Ufositsit olisi pitänyt järjestää saman torstain iltana. Pian Suomen hallituksen ilmoituksen jälkeen Mythos kertoi yhteisöpalvelu Facebookin kautta sitsien peruuntuneen. Lähes yhtä nopeasti Mythos perui kaikki muutkin tapahtumansa keväältä, myös uskontotieteen oppiaineen kunniaksi suunnitellun suuren 50-vuotisjuhlan. Kuin kuuluisat dominopalikat konsanaan eri järjestöt peruivat lähipäivien ja koko kevään tapahtumia. ”Etävappu”, ehti joku jo naurahtaa pahaenteisesti. Silti vielä perjantaina 13. päivä (kyllä) geologinen kerho Vasara vietti vuosijuhliaan ja ruotsinkielisten historianopiskelijoiden Historicus oli viimeiseen asti pitämässä kiinni omista vuosijuhlistaan, jotka oli suunniteltu lauantaille.

Opiskelijaelämä ei olisi opiskelijaelämää, ellei myös korona innoittaisi keksimään haalarimerkkiaiheita. Ensimmäisten joukossa Facebookin Haalarimerkkitori-ryhmään tietysti ilmestyi luonnoksia, joissa viitattiin koronan alkuvaiheiden vessapaperinhamstrausbumiin, mutta myös orastavaan erikoisvappuun liittyviä merkkejä alkoi ilmaantua ryhmään jo maaliskuussa. Sisälsipä joku merkki myös – kuten asiaan kuuluu – viittauksia populaarikulttuuriin, esimerkiksi Nasun kulkemassa Nalle Puhin mielestä liian lähellä itseään: ”Pysy nyt vittu vähä kauempana”. Kuten Haalarimerkkitorilla yleensä, ei myöskään kaikille korona-aiheisille luonnoksille kuitenkaan riittänyt kiinnostuneita tilaajia tarpeeksi, ja jonkin aiheen ehdottaja joutuikin päivittämään julkaisunsa yhteyteen että ”Tämä merkki PERUTTU! (Ironic) Ei tarpeeksi kysyntää”.

OPINNOT SÄHKÖISTYVÄT

Nopea digiloikka oli koronakevään epäilemättä useimmiten käytettyjä käsitteitä. Muun yhteiskunnan tavoin myös opetus siirtyi sähköisiin kanaviin. Puhumattakaan pääsykokeista.³ Yliopiston eri koulutusohjelmissa luentokursseja, tenttejä, seminaareja, puheviestinnän suorituksia ynnä muita opintoja siirrettiin internetin videopalveluihin – esimerkiksi elintarviketieteissä mikrobiologian laboratoriotöitä varten opiskelijat saivat kattavat kuva- ja videokokoelmat käyttöönsä. Jossakin pikaviestipalvelu WhatsAppin monista epävirallisista ryhmäkeskusteluista joku saattoi puolilta päivin todeta seuranneensa jo kaksi luentoa vuoteesta käsin, johon joku toinen saattoi vastata pohtimalla, tarvitseeko verkkoluentoa varten pukea housut.

Osasipa joku opiskelija jo keväällä, ennen virallisen ilmoituksen saapumista, ennakoida hänen toiselle mantereelle syksyksi aiotun vaihtonsa peruuntuvan. Vanhojen tutkintovaatimusten mukaan opiskelevat puolestaan saivat helpotusta, kun tutkinnon suorittamisen takaraja siirtyi heinäkuun lopusta vuodenvaihteeseen.

JÄRJESTÖTOIMINTAA ETÄNÄ

Opetuksen tavoin myös opiskelijajärjestötoiminta otti harppauksia digitaaliseen suuntaan. Lukemattomat tahot alkoivat järjestää paitsi kokouksia ja illanviettoja kuten peli- ja viini-iltoja, myös sitsejä ja jopa karaokea erinäisten videopalveluiden kautta. Varsinkin karaoken ja suurempien satsien järjestäminen herätti kysymyksiä käytännön järjestelyistä, mutta toimi tiettävästi hyvin ainakin suomenkielisten historianopiskelijoiden järjestössä Kronoksessa, kun laulunjohtajille ja lauluvuoroisille varattiin omat rinnakkaiset kanavat ja yleiselle keskustelulle omansa samaan verkkotapahtumaan. Toisinaan etäillanvietto on myöhemmässä vaiheessa tapahtumaa myös eskaloitunut siten, että osallistujat ovat siirtyneet varhaisen somealustan Habbo Hotelin pelaamiseen porukalla – kukin vanhoilla, vuosien takaisilla käyttäjätunnuksillaan. Fibula ja italianopiskelijoiden järjestö Divina Compagnia menivät etäilyssä niin pitkälle, että järjestivät verkkoekskursion museoon – Tampereelle.

Lipidi siirsi pian toimintaansa etäyhteyksille. Viikoittaisia kerhohuonekahveja (kertsikahvit) alettiin pitää keskustelupalvelu Discordissa ja lisäksi omaa karanteenibingoa pelattiin kuvapalvelu Instagramissa. Järjestö sai kevään mittaan toimintaansa mukaan verkkoyhteyksien kautta myös aiempaa enemmän sellaisia jäseniä, jotka eivät olleet juuri osallistuneet myöhäisillan biletoimintaan. Viimeisiä peruttuja tapahtumia olivat Lipidin lenkkiringin yhteislenkit. Nämä korvattiin pian tempauksella, jossa Lipidi ja Viikin taloustieteen opiskelijat VITA ry kilpailivat kumman jäsenet juoksevat huhtikuussa enemmän lenkkikilometrejä. Raportointi tapahtui etänä järjestöjen liikuntavastaaville ja hallitukset kannustivat lenkkeilijöitä sosiaalisen median eri kanavissa.

Myös Fibula perusti hyvin nopeasti oman ryhmän Discordiin ja moni muu järjestö seurasi vähitellen perässä hakien vapaamuotoista, virtuaalista monenvälistä yhteydenpitoa. Joskin ainakin Fibulan tapauksessa Discord-kanavan käyttöaktiivisuus ja viestitiheys laski ensimmäisten parin viikon jälkeen huomattavasti – tuon jälkeen uusia julkaisuja tuli lähinnä kanavan Meemit-ryhmään. Discordissa on sekä teksti- että puhekanavia. Esimerkki jälkimmäisestä on virtuaalinen versio arkeologian opiskelijoiden suositusta vapaa-ajanvietto- ja opiskelutilasta yliopistolla – Digilabista (vanh. GIS-labrasta) – joka sekin kuitenkin alkuinnostuksen jälkeen hiljentyi.

ODOTTAMATTOMIA VAIKUTUKSIA

Kaikkeaa opiskelijoidenkaan sosiaalista ja järjestötoimintaa internet ei edelleenkään korvaa: Ainakin Åbo Nation siirsi huhtikuulle aiotun kuraattorivaalinsa ”seuraavaan fyysiseen kokoukseen”, valtiotieteiden tiedekuntajärjestö Kannunvalajat oman suuren 75-vuotisjuhlaansa toukokuulta syyskuulle ja ruotsinkielisten oikeustieteen opiskelijoiden Juristklubben Codex 80-vuotishistoriikkinsa julkaisutilaisuuden kesäkuulta syyskuulle.⁴ Helsinginkadun Appro, Akateeminen Aurajokilaivuritutkinto AATU Turussa sekä työelämätapautuma ViikkiAreena siirtyivät ainakin alustavasti syksylle.⁵ Eri kokoluokan ulkomaanmatkat opiskelijajärjestöjen ohjauksessa jäivät sen sijaan usein kokonaan väliin.

Muunkinlaisia vaikutuksia järjestöjen toiminnalle korona-aika kuitenkin saattoi aiheuttaa. Lipidillä oli meneillään uusi suuri ruokavaikuttajahanke,

jonka tiimoilta kuusi alan asiantuntijaa kertoi etäyhteyksien kautta tietoja suhtautumisesta sosiaalisessa mediassa kiertäviin harhaluuloihin ruuasta. Lähetyksillä oli jopa satoja katsojia opiskelijoista alan ammattilaisiin. Kertoman mukaan hankkeen toteuttaminen tässä laajuudessa ei olisi ollut mahdollista ilman koronatilanteen aiheuttamaa eristäytymistä.

Järjestölehtikentässä korona näkyy hieman viiveellä. Fibulan lehti Fiba ilmestyi juuri ennen vappua, mutta päätellen hallitusesittelyjen sekä puheenjohtaja- ja päätoimittajapalstojen toiveikkuudesta ja näkökulmasta oli iso osa aineistosta kerätty ja kirjoitettu jo alkuvuodesta. Historicuksen Papyrus-lehden seuraavaan, alkusyksyn numeroon puolestaan toivottiin jo jäsenistön muistoja ja kokemuksia koronakeväästä. Tämän kyseisen Lyyra-artikkelin innoittajana on puolestaan toiminut päätoimittajan ja kirjoittajan välinen keskustelu pikaviestipalvelu Messengerissä huhtikuun puolivälissä. Keskustelun aiheena oli vasta ilmestynyt edellisvuoden numero [sic!], ja kirjoittaja totesi päätoimittajalle ohimennen, että koronastakin saa aikanaan aiheen artikkelille. Päätoimittaja kysyi heti, haluaisiko kirjoittaja tehdä sellaisen artikkelin: ”Sä vähän syötit [aiheen] suoraan lapaan.”

VAPUSTA KEVÄÄN PÄÄTÖS

Jos on paikallaan aloittaa opiskelijoiden koronakevään tutkailu maaliskuun puolivälistä, on sen päättäminen vappuun perusteltua – etenkin kun vappu on kevään tärkeimpiä juhlia myös opiskelijoille, ja maan hallitus pian vapun jälkeen ilmoitti ensimmäisistä suuremmista rajoitusten purkamisista. Myös vappua opiskelijat(kin) viettivät etänä. Siman raaka-aineet liitettiin toisiinsa etänä; aidattu Havis Amandan patsas lakitettiin etänä – ja moni lakitti lisäksi kotona jonkun pienemmän patsaan oman somevirtansa seuraajien iloksi; erinäiset opiskelijajärjestöt pitivät perinteisiä vapputapahtumiaan etänä. Näistä mainittakoon Fibulan röksälive, jossa välitettiin elävää kuvaa järjestön perinteiseltä vappuaaton piknikpaikalta Meilahden kallioilta (”Röksältä”) videopalvelu Zoomin kautta jäsenistölle ja jokainen siten saattoi osallistua kotoaan, sekä epämuodollisemman Bellman-harrastajaseura Wacchio Årdenin etäsillis vapunpäivän aamuna korvaamaan perinteistä Akademiska sångföreningenin Kaisaniemen konserttia.

Tätä kirjoittaessa toukokuussa ei tulevista koronapandemian ja rajoitusten purkamisten vaikutuksista luonnollisestikaan vielä ollut tietoa. Tällaisena vuonna, jona yliopistolla ei muutenkaan ole ohjelmanmukaisia promootioita tai suursitsejä touko-kesäkuun vaihteessa, vappu näyttäytyy eräänlaisena kevään päätöksenä – varsinkin kun opinnot ja järjestötoiminta sen jälkeen yleensä hiljenevät kesän ajaksi. Täältä tähän.

Artikkeli perustuu korona-ajan kokemuksiin, ja ne on muuten kuin Haalarimerkkitorin osalta koottu kirjoittajan omista verkostoista.

VIITTEET

- 1 ”HYYn ohjeet ja linjaukset järjestöille koronavirustilanteesta, päivitetty 17.3.2020”. HYY, uutiset 17.3.2020. <https://hyy.fi/fi/uutiset/hyy-ohjeet-ja-linjaukset-jarjestoil-le-koronavirustilanteesta-paivitetty-17-3-2020> (luettu 19.5.2020).
- 2 Peruttu-kappale perustuu DJ Ibusalin räppiin Pilalla, joka jo aiemmin oli suosittu Fibulassa.
- 3 Opiskelijavalinnoissa päädyttiin korkeakoulusta ja opintoalasta riippuen usein joko laajempaan todistusvalintaan, sähköiseen pääsykokeeseen tai näiden kahden yhdistelmään.
- 4 Åbo Nation järjesti kuraattorivaalinsa lähikokouksensa yhteydessä kesäkuussa, kun vuorostaan Kannunvalajat ja Codex sittemmin päätyivät perumaan ainakin kyseiset tapahtumansa.
- 5 Helsinginkadun Appro ja AATU peruttiin sittemmin kokonaan ja ViikkiAreena siirrettiin alustavasti kevättälveen 2021.

A V

YLIOPPILAAT VAHVASTI ESILLÄ SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYKSEN 150-VUOTISJUHLAVUODEN LIVEROOLIPELISSÄ

TEKSTI: JUHA HURME

19.9.2020 Seurasaaren ulkomuseon Niemelän torpan pihapiirissä pelattiin reilun kahdenkymmenen osallistujan liveroolipeli nimeltään Menneisyyden jälkiä. Peli oli osa Suomen Muinaismuistoyhdistyksen 150-vuotisjuhlavuotta. VTM Olli Hakkaraisen, FM Juha Hurmeen ja FM Petra Lehtoruusun käsikirjoittamassa pelissä elävöitettiin 1800-luvun lopun taidehistoriallisten retkikuntien matkoja. Peli sijoittui vuoden 1891 Karunaan, jonne oli saapunut Muinaismuistoyhdistyksen lähettämä retkikunta kartoittamaan kylän kirkon muinaisesineitä sekä keräämään kansanperinnettä.

Korona-aika oli huomioitu tarkkaan peliä suunniteltaessa. Peli pelattiin pääasiassa ulkotilassa ja pelaajia kehoitettiin pitämään turvavälit toisiinsa mahdollisuuksien mukaan. Pelinjohto oli huolehtinut myös pelin aikana vietetyn kahvihetken tarjoilut jakoon yksittäispakattuina samalla huolehtien siitä, että jokainen pelaaja käyttää käsidesiä ennen tarjoiluhihin koskemista.

Pelin olennainen juoni koostui Muinaismuistoyhdistyksen retkikunnan saapumisesta kylälle. Retkikunnan johdossa oli maisteri, jolla oli matkassaan niin arkkitehtuuriin, taiteeseen kuin kansanperinteeseenkin liittyviä osaajia, joista osa oli ylioppilaita Keisarillisesta Aleksanterin-Yliopistosta. Pelinjohto

teki tietoisien päätöksen, että kukaan hahmoista ei pyri esittämään ketään historiallista henkilöä itsessään. Sen sijaan hahmojen esikuvina oli historiallisia henkilöitä, kuten Emil Nervander, Helene Schjerfbeck ja Emma Irene Åström.

Retkikunnan innoittajana toimi myös FT, dosentti Leena Valkeapää keväällä julkaistu tutkimus Muinaismuistoyhdistyksen taidehistoriallisista tutkimusretkistä 1871–1902. Yhdistyksen perustamista Valkeapää kuvaa ylioppilashankkeeksi, jonka taustahenkilöinä oli osakunta-aktiiveja. Näistä enemmistö oli tuolloin vielä jakamattomasta Pohjalaisesta osakunnasta. Tämä heijastui osakuntaelämän kuvausten kirjoittamisessa joidenkin hahmojen taustoihin. Muutenkin retkikuntiin osallistui paljon ylioppilaita.

Yhtenä pelin teemana oli naisten kouluttautuminen. Retkikunnan matkassa oli sukupuolestaan vapautuksen saanut naisylioppilas, joka oli päässyt seuraamaan Åströmin maisteripromootiota 1882. Tämän hahmon kautta tuotiin kyläyhteisön keskusteluun pappilan kahden tyttären mahdollisuudet kouluttautumiseen. Kylän pappi oli opiskeluaikoinaan ollut ylioppilasaktiivi ja mukana muun muassa kielletyssä osakuntatoiminnassa. Olipa hän osallistunut jopa Ylioppilastalon avajaisiin 1870.

Pelin pääteema oli Muinaismuistoyhdistyksen hengessä menneisyyden ja nykyisyyden kohtaaminen. Retkikunta pyrki dokumentoimaan erityisen hyvin säilyneen pyhimyspatsaan, jota ei löytynyt kirkolta. Pelin kuluessa kävi ilmi, että perinneuskoa edustava kiertelevä parantaja-akka oli kätkenyt patsaan suojellakseen kylän sato-onnea. Patsas kun oli tärkeä osa ikiaikaista Jaakonpäivän rituaalia, jolla turvattiin peltojen hyvä sato. Pelin aikana käytiin mielenkiintoinen koko kyläyhteisöä koskettava keskustelu siitä, tulisiko pyhimyspatsas jättää paikoilleen Karunaan vai viedä näytille museoon Helsinkiin.

Tätäkin liveroolipeliä varten tuotettiin kymmeniä sivuja materiaalia, joka oli luotu vain tätä yhtä pelautusta varten. Pelipaikan tarjonnan Suomen kansallismuseon edustajat innostuivat taustamateriaalista ja pohtivat, miten sitä voisi hyödyntää museossa. Materiaali olisi pienellä vaivalla muokattavissa esimerkiksi opetuskäyttöön.

Lisätietoa

Pelin verkkosivut: <http://jalkia.harmaasudet.fi/wpl/>

Valkeapää, Leena. *Saman taiteen lapset. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen taidehistorialliset tutkimusretket 1871–1902*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 124: Helsinki 2020.

Viereisen sivun kuva: Menneisyyden jälkiä -liveroolipelin osallistujia Seurasaarella Niemelän torpan sisäpihalla. Kuva: pelinjohto 19.9.2020.

KUINKA POHJALAISTEN PARAS PAIKKA SYNTYI? – TARINA OSTROBOTNIA-TEOKSEN LAATIMISESTA

Mutta kaiken mikä on tehtäväksesi pantu, sen sinä olet tehnyt ja mitä enempää sopii vaatia? Yhden maakunnan kolmen kansakunnan talo; asuntola; ravintola; yleinen tanssipaiikka; paikallinen viinakauppa; jääkärihuone; sauna; Monttu, Pohjanmaan kautta.

Näin puhuttelee Tuomas Anhava Ostrobotnia-taloa runossaan ”Ostrobotnia 1962”. Pohjalaisten osakuntatalo, Etu-Töölön kaalimaille pystytetty jugendrakennus, oli täyttänyt puolen vuosisataa Kekkosen uudelleenvalinnan ja Kuuban ohjuskriisin vuonna, ja muutama vuosi myöhemmin asiaa juhlistettiin vaatimattomalla, Pohjalaisen Valtuuskunnan julkaisemalla kirjasella ”Ostrobotnia” (1966).

Tavoitteena oli ollut laatia kunnollinen historiategos, mutta se jäi aikomukseksi. Tämän jälkeen pohjalaiset osakunnat (Etelä-Pohjalainen Osakunta, Pohjois-Pohjalainen Osakunta ja Vasa nation), näiden yhteistyöelin Pohjalainen Valtuuskunta ja taloa hallinnoiva Pohjalaisten Talosäätiö Ostrobotnia yrittivät useaan otteeseen 1980-luvulta aina talon satavuotisjuhlaan 2012 saakka laatia kunnollisen historiategoksen, joka käsittelisi taloa ja siihen liittyvää pohjalaisten osakuntien yhteistyötä. Hankkeet raukesivat toinen toisensa perään, milloin rahoituksen, milloin tekijöiden puutteeseen.

Asia korjaantui, kun marraskuussa 2020 Pohjalaisten Talosäätiö Ostrobotnia julkaisi Editan kustantaman historiateoksen ”Ostrobotnia – Pohjalaisten paras paikka – Vi trivs bäst på Ostrobotnia”. Kyseessä on kauttaaltaan kaksikielinen, monipuolisesti kuvitettu artikkelikokoelma Ostrobotnia-talosta. Ammattitutkijoiden kirjoittamat kolme pääartikkelia muodostavat teoksen rungon, jota tukevat useat kainalojutut ja muu aineisto.

Kirjahanke käynnistyi syksyllä 2015 pohjalaisten senioreiden voimakkaan kannustuksen saattelemana. Teos oli vihdoinkin saatava tehdyksi! Talosäätiö perusti historiatoimikunnan, jolle annettiin kohtuullisen vapaat kädet tehtävän saavuttamiseksi. Työlle ei ollut mitään ehdotonta määräaikaakaan, koska esimerkiksi tasavuotisjuhlia ei ollut tulossa lähivuosina. Toimikuntaan valittiin alkuvaiheessa kymmenisen jäsentä kaikista kolmesta osakunnasta. Mukana oli useampi historian oppiaineista valmistunut henkilö ja parikin ammattihistorioitsijaa.

Työ käynnistyi yhteisen tahtotilan hahmottamisella säätiössä ja osakuntien kesken. Aiempia historiateoksia ja suunnitelmia käytiin läpi, ja osakuntien jäseniltä ja senioreilta kerättiin ideoita kevään 2016 historiaseminaarissa. Ostrobotnian väkeä osallistettiin myöhemminkin muisteluillalla sekä muistitiedon ja tausta-aineistojen keräämisellä.

Keskeisiä päätettäviä asioita olivat teoksen formaatti (monografia, artikkelikokoelma vai jopa dokumenttielokuva), punainen lanka eli rajaus ja kielisyys, joita pohdittiin ankarasti vuoden 2016 aikana. Vähitellen tärkeimmät näkökulmat ja artikkeliaiheet alkoivat kiteytyä, ja muodoksi valittiin artikkelikokoelma, jossa olisi kolme pääteemaa: yhteistyö ja yhteispohjalaisuus, politiikka ja juhlat.

Tavoitteena oli laatia mielenkiintoa herättävä ja viihdyttävä teos kaikesta siitä, mitä Ostrobotnialla on reilun sadan vuoden aikana tapahtunut ja mille se on tarjonnut estradin. Tavoitteeksi asetettiin ”totuudellisuus”, ei niinkään historiantutkimuksen kriteerit täyttävä tieteellisyys. Käytetyt lähteet mainittaisiin, mutta varsinaista viiteapparaattia ei käytettäisi.

Alkuvaiheessa teoksesta kaavailtiin vain osin kaksikielistä, kuten aiemmissa hankesuunnitelmissa. Vuoden 2018 aikana hahmottui ajatus, että koko kirja olisi sekä suomeksi että ruotsiksi. Vaikka tästä aiheutui lisätyötä ja -kustannuksia, oli ratkaisu oikea; kirja on osoitus Ostrobotnian elävästä kaksikielisyydestä ja yhteispohjalaisuudesta.

Kirjoittajiksi suunniteltiin korkean profiilin henkilöitä laadun ja näkyvyyden takeeksi. Toimikunta lähestyi lukuisia tahoja, mutta aikataulut, työtilanteet ja hintapyynnöt eivät mahdollistaneet etenemistä. Lopulta kirjoittajat valittiin valtaosin historiatoimikunnasta ja Ostrobotnian piiristä. Tarvittavat vahvistukset rekrytoitiin sitten talon ulkopuolelta. Samoin kääntäjissä oli sekä ammattikäntäjiä että Ostrobotnian kasvatteja.

Artikkelikokoelman toimittaminen, graafinen suunnittelu ja painaminen päätettiin ulkoistaa. Vaikka tämä oli mahdollisesti hieman kalliimpi vaihtoehto kuin suorat rekrytoinnit ja ”itsetekeminen”, ratkaisu varmisti laadukkaan lopputuloksen. Tarjouskilpailun ja neuvotteluiden päätteeksi kustantajaksi valittiin Edita Publishing Oy. Kustantamon kokemus vastaavista kirjahankkeista auttoi myös projektin aikatauluttamisessa ja sisällön hiomisessa. Kuvatoimittajaksi pestattiin Oy Botta Ab:n historian kirjoittanut Mikko Mattlar, joka tunsi talon historiaa ja kuva-aineistoja entuudestaan.

Kirjan sisältö, laajuus ja kirjoittajat hahmottuivat toden teolla tammikuussa 2018. Tekstit kirjoitettiin tammikuun 2019 ja huhtikuun 2020 välisenä aikana. Tekstejä kommentoivat ristiin kirjoittajat, toimikunnan jäsenet, kustannustoimittaja sekä muutamat toimikunnan ulkopuoliset henkilöt. Näin saatiin karsittua päällekkäisyyttä ja hiottua tekstejä entistä paremmiksi.

Kirjan nimi syntyi toimikunnan yhteisessä aivoriiehessä. Nimessä viitataan kahteen lauluun, jotka ovat rakkaita pohjalaisille osakuntalaisille. Otsikoinnin vaikeutta lisäsi se, että idean piti toimia molemmilla kielillä. Ostrobotnian elävää juhlaperinnettä ja yhteispohjalaisuutta henkivän kansikuvan löysi niin ikään toimikunnan jäsen.

Kirjahanke kesti noin viisi vuotta, marraskuusta 2015 marraskuuhun 2020. Työskentely ja hankkeen eteneminen oli kausiluontoista. Teoksella ei ollut selkeää deadlinea, mikä yhtäältä mahdollisti ideoiden kypsyttelyn, toisaalta työskentelyn ajoittaisen tyssäämisen. Tosin kun tammikuussa 2018 päätettiin kirjan julkaisuaikatauluksi marraskuu 2020, se myös piti. Toimikunta kokoontui hankkeen aikana 22 kertaa, ja sen lisäksi pidettiin lukuisia palavereja kustantajan, osakuntien ja monien muiden tahojen ja henkilöiden kanssa.

Taloudellisesti lähtökohtana oli talosäätiön ja osakuntien sitoutuminen hankkeen rahoittamiseen. Lisäksi pyrittiin hankkimaan ulkopuolista tukea. Kustannuksia kertyi lopulta noin 65 000 euroa. Pari pienekköä apurahaa ja Tabula Gratulatoria -keräys olivat tärkeimmät ulkopuolisen rahoituksen muodot. Kirjojen myyntitulot jäivät nähtäväksi. Teosta ei luonnollisestikaan ole tehty taloudellista menestystä tavoitellen.

Miksi Ostrobotnian historia saatiin tällä kertaa valmiiksi? Historian laatimiselle oli syntynyt riittävä taustatuki ja -paine pohjalaisten keskuudessa. Talosäätiöllä oli hallussaan riittävät taloudelliset resurssit, jotta hanke toteutuisi jopa ilman ulkopuolista rahoitusta. Historiatoimikuntaan ja muutoinkin hankkeeseen saatiin rekrytoitua sitoutuneita ja osaavia henkilöitä. Lisäksi osakuntien aiemmat kokemukset – niin hyvät kuin huonotkin – vastaavien projektien toteuttamisesta auttoivat. Kulunutta fraasia toistaen: aika oli Ostrobotnian historiateokselle kypsä.

Kirjoittaja on Pohjalaisten Talosäätiö Ostrobotnian historiantoimikunnan puheenjohtaja.

Sari Aalto, Seppo Hentilä & John Strömberg: Ostrobotnia – Pohjalaisten paras paikka – Vi trivs bäst på Ostrobotnia (2020), 370 sivua, kustantaja Edita Publishing Oy, julkaisija Pohjalaisten Talosäätiö Ostrobotnia – Österbottniska Nationshusstiftelsen Ostrobotnia sr.

Teos on saatavilla muun muassa Editan verkkokaupasta, hyvin varustelluista kirjakaupoista ja pohjalaisten osakuntien toimistoista.

A V

YLIOPPILASTALOISTA SANOTTUA

Vanhan ylioppilastalon 150-vuotisen ja Uuden ylioppilastalon 110-vuotisen historian aikana taloista on sanottu epäilemättä kaikenlaista. Oheen on poimittu kaksi otosta, jotka liittyvät monen entisen, nykyisen ja tulevan opiskelijapolven elämään ja toimintaan järjestötiloissa. Käsi pystyyn, jos olet joskus kokoustanut ylioppilastalossa tai ylioppilastalolla. Vielä vuonna 1947 kokoustaminen liitettiin niin vahvasti Ylioppilastaloon eli Vanhaan, että E.A. Saarimaa käytti sitä kieliopillisessa esimerkissään. Entäpä sitten Uuden ylioppilastalon rappukäytävän hajut – oletko koskaan haistanut niitä? Jos et ole haistanut, olet varmasti säästynyt joltain. Jos et muista haistaneesi, olet varmaankin jo unohtanut tällaiset yksityiskohdat opiskelija-ajoiltasi – tai alumnirientoja on ollut liian vähän. Tyyni Tuulion muistot uudesta ja ihmeellisestä rakennuksesta saattavat olla vanhimpia muistoja Uuden hajuista. Mahtoikohan ”oudonlaisen, ummehtuneen eikä oikein miellyttävän” ilman leahdus johtua keskuslämmityksestä?

Lainauksien rivitys ja muotoilut vastaavat lähteenä käytettyjä teoksia.

Saarimaa, E.A. Kielenopas: Oikeakielisyysohjeita, s. 208.
Porvoo: WSOY 1947, 2. painos:

Ylioppilastalossa ~ Ylioppilastalolla

Helsinkiläisten kuuli ennen melkein säännöllisesti sanovan:
Kokous pidetään Ylioppilastalolla. Tämä voi kuitenkin merkitä, että kokous on Ylioppilastalon ulkopuolella, sen välittömässä läheisyydessä. Jonkun voi esim. tavata *Ylioppilastalolla*, eikä silloin ole kysymys siitä, että ollaan talon seinien sisäpuolella. Jotta adessiivi tällaisessa tapauksessa saisi säilyttää juuri tämän merkityksen, sanottakoon: *Kokous pidetään Ylioppilastalossa. Asuin Seurahuoneessa. Juhla vietettiin yliopistossa. Joutokunta kokoontuu kirkonpiirin kansakouluun. Tapasimme laivassa on toista kuin Tapasimme laivalla.*

Suomalainen ei sano: *Jo urkujen soidessa hän lysähti kokoon penkillään*, kun on kysymys kirkon penkistä. P.o. *penkissä* (vrt. *tuolilla*, mutta *nojatuuolissa*)."

Tuulio, Tyyni. Nuoruuden maa 1906–1916, s. 158. Porvoo: WSOY 1967:

Osakunnan kuoro, jota Toivo-veljeni johti, aloitti harjoituksensa jo ennen uusien jäsenten vastaanottoa, ja niissä merkeissä nousin ensimmäisiä kertoja uuden ylioppilastalon eli osakuntatalon portaat. Talo oli vihitty edellisen vuoden syksynä (pidin hyvin paljon Koskenniemen juhlarunosta »Pietari Särkilahden kiusaus»), ja Satakuntalaisen osakunnan huoneiston tupaantuliaiset oli vietetty helmikuussa. Keskuslämmitys oli kai tuohon aikaan vielä harvinaista, koska osakuntatalon portaissa lehahti vastaan oudonlainen, ummehtunut eikä oikein miellyttävä ilma. Mutta pääsy tänne tiesi kuitenkin sitä että olin ylioppilas, kuuluin niihin valkolakkisiin, joita vilisi portaissa.

